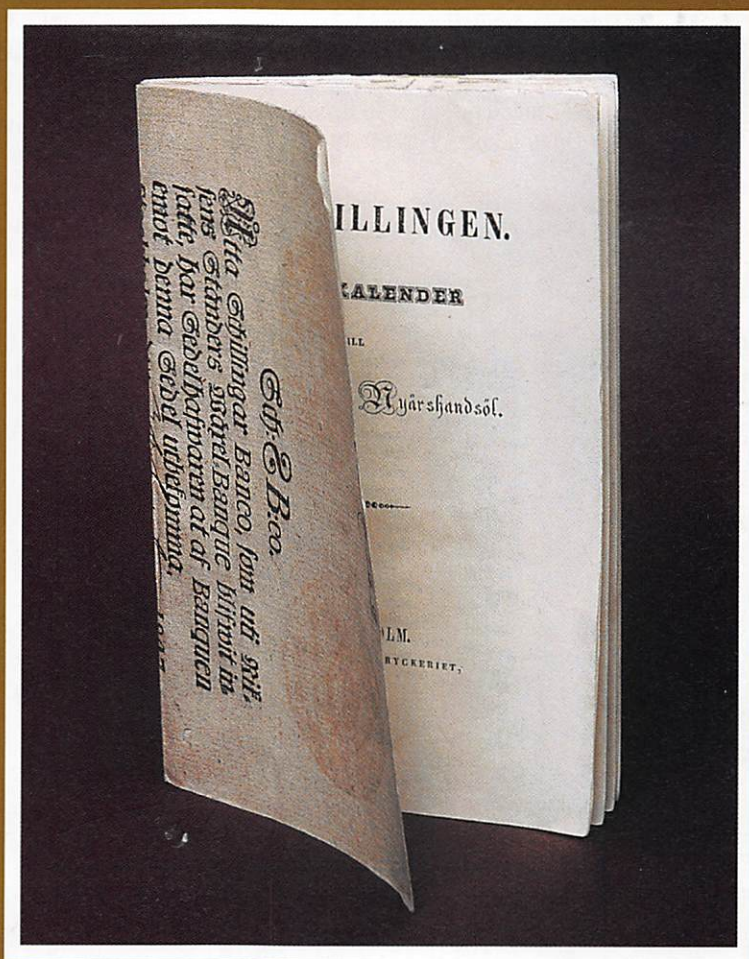

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

DECEMBER 8 • 2000

Medailler och
begärlige
Skådepenningar

Narvamedaljerna
som politiskt vapen
– ett 300-årsminne

Vikingatida fynd
från Glemminge
och Stora Slågarp

Pris 20 kr

❄️ *Julklapptips* ❄️

GE BORT ETT MEDLEMSKAP
I SAMFUNDET
KUNGL. MYNTKABINETTETS VÄNNER

*För endast 150 kronor
ger Du en vän*

- gratis inträde till museet
- 10% rabatt på det mesta i museibutiken (utom kommissionsvaror)
- inbjudan till museets vernissager

Årsavgiften för medlemskap, 150 kronor, sätter Du in på pg 35 48 60 - 9

Har Du frågor rörande vänföreningen är Du välkommen att ringa föreningens sekreterare Ulrika Bornestaf tel. 08-5195 5302

SVENSK

NUMISMATISK TIDSKRIFT

har en upplaga på 1.400 ex.
Ca 1/10 av dessa når utanför Sveriges gränser
– Norden, Europa, USA.
Tidningen kommer ut med 8 nr per år:
första veckan i
februari – maj, september – december.

Våra annonspriser är jämförelsevis låga.
För annonsering kontakta Frédéric Elfver,
tel 08-660 25 46 (kvällstid och helger).

Prisexempel:

1/1 sida (151 × 214 mm)	1.800:–
2:a omslagssidan	2.200:–
4:e omslagssidan	2.500:–
1/2 sida (151 × 105 mm)	1.000:–
1/4 sida (72 × 105 mm)	500:–
1/6 sida (47 × 105 mm)	350:–
1/12 sida (47 × 50 mm)	175:–

Sista materialdag: Den 1:a i månaden före utgivning.
Heloriginal eller manus och gärna skiss
sändes till Frédéric Elfver efter överenskommelse.

*Annonser som ej är förenliga med
SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.*

Innehåll SNT 8 • 2000

Sid

Artiklar och notiser

Medailler och begärlige Skådepenningar som den tiden kunde fås, emot betalning, på Kongl. Myntet	180
Den gloriose seger 20 Nov. emot Czaren. Narvamedaljerna som politiskt vapen – ett 300-årsminne	186
När svenskarna ville ha ett 15-öresmynt	194
Numismatic net	195
Gustav IV Adolfs kröning i Norrköping 1800 – ett tvåhundraårsminne	196
De vikingatida fynden från Glemminge och Stora Slågarp i nytt ljus	198
En liten skrift till julklapp eller nyårshandsöl	200
Mynt med minne	201
Plåtmynt funna vid Kap Verdeöarna	201
Brödrafolkens väl försvann 1907	204
En aktie i Droskaktiebolaget	205
«Brännvinsedel från 1800	205

Stående rubriker

Nytt om böcker – recensioner	202
Auktioner	206

Omslag

Vid Hörbergsska Boktryckeriet i Stockholm trycktes år 1847 en liten skrift innehållande små berättelser och dikter. Det för oss numismatiker märkliga med skriften är främst omslaget bestående av en sedel på 8 skilling banko från samma år, som också illustrerar den poetiska skildringen av en åttaskillingssedels födelse och död. Skriften är utgiven som en jul- och/eller nyårgåva och har titeln *Åttaskillingen. Banko-Kalender till Julklapp eller Nyårshandsöl*. Se artikel sid 200. Foto Jan Eve Olsson.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98

onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00

Fax 08-667 07 71

E-post: snf@wineasy.se

Postgiro 15 00 07-3

Bankgiro 219-0502

Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet

Box 5428

114 84 Stockholm

Tel 08-5195 5300

Fax 08-411 22 14

Ansvarig utgivare:

Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:

Monica Golabiewski Lannby

Manuskriptgranskare:

Lars O. Lagerqvist

Även tel 0152-200 79

Annonser och auktionskalender:

Frédéric Elfver

Tel 08-660 25 46

0702-24 88 19 (kvällstid och helger)

Prenumerationer:

Pris 160 kr/år (8 nr)

Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

SNT trycks med bidrag från
Gunnar Ekströms stiftelse
samt Sven Svenssons stiftelse

Tryck:

Masterprint Sätter & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

Föreningsaktiviteter

DECEMBER

11 Julfest

Plats SNF, kl. 18.00.

Vår traditionella julfest med frågesport, lotterier,
kaffe, glögg och tilltugg.

Varmt välkomna!

2001

FEBRUARI

7 Föredrag

Plats SNF, kl. 18.30.

Lennart Lind, Stockholm: *Kontramarkeringar på romerska silvermynt.*

Mycket välkomna!

APRIL

5 Årsmöte

Årsmöte i Stockholm. Mer om detta i kommande nr av SNT.

Jan Olof Björks föredrag den 21 september om *Pojkötet* blev mycket uppskattat och välbesökt. För dem som inte hade tillfälle att närvara lovar vi tröst med att det kommer en artikel och reportage i något av vårnumren av SNT. Den mycket lyckade mynthelgen i Kristianstad den 27-29 oktober kommer vi också att redogöra för i ett kommande nummer av SNT.

Från styrelsen vill vi önska alla SNF:s medlemmar

En God Jul och ett Gott Nytt År 2001!

Torbjörn Sundquist

Kungl. Myntkabinettet

Kungl. Myntkabinettet kommer under 2001 att ge ut en bok om 1900-talets svenska pengar. Vidare kommer Landskapsinventeringen, Halland, att tryckas. Flera publikationer har påbörjats, bl.a. en bok om nobelprismedaljer.

Flera tillfälliga utställningar är planerade: bl.a. om svenska myntmetaller, myntpräglingssteknik samt en om svenska aktiebrev.

Svenska Numismatiska Föreningen

Adress: Banérgatan 17 n.b. Buss 4, 44; T-bana Karlaplan

Kansli: Besökstid 10.30-13.00 onsdag – torsdag.

Stängt: Midsommar – 1 september; jul- och nyårshelgerna.

Hemsida: <http://www.users.wineasy.se/snf/>

Kungl. Myntkabinettet

Adress: Slottsbacken 6, Buss 43, 46, 55, 59, 76; T-bana Gamla stan.

Utställningar: Tisdag – söndag kl. 10.00-16.00.

Numismatiska boksamlingen: Torsdagar kl. 13.00-16.00.

Hemsida: www.myntkabinettet.se

Medailler och begärlige Skådepenningar som den tiden kunde fås, emot betalning, på Kongl. Myntet

Av Jan-Olof Björk

Medaljkonsten har sina rötter i den italienska renässansen. Dessa tidiga medaljer tillverkades genom *gjutning* i mycket litet antal. Den *präglade* medaljen gör entré mot slutet av 1400-talet för att tillsammans med den gjutna i början av nästa sekel bli allmän även i den norra delen av kontinentala Europa.

Den svenska medaljkonsten

Den svenska, inhemska, medaljkonsten är i stort sett försumbar fram till omkring 1640-talet. Visserligen existerar några sällsynta originalgjutningar av 1500-talets regenter. Det anses för övrigt att det var Erik XIV som introducerade medaljen i Sverige när han mot slutet av år 1560 lät gjuta minnespenningar över sin avlidne fader Gustav Vasa¹. Sedan Sverige och Gustav II Adolf ingripit i trettioåriga kriget (1618-1648) år 1630 tillkom främst på tyskt initiativ ett mycket stort antal medaljer, medaljonger, klenoder mm avseende konungens ära och minne. Medaljerna är både gjutna och präglade. Några av de gjutna är bevisligen tillverkade i Sverige av från kontinenten inflyttade konstnärer. Däremot hävdas det att inga präglade medaljer är tillverkade i Sverige under Gustav II Adolfs tid².

Sebastian Dattler

Den mest kände gravören från denna tid är Sebastian Dattler. Trots att han graverat och signerat ca femton medaljer för Gustav II Adolfs, Kristinas och Karl X Gustavs räkning är förvånansvärt lite skrivet om honom i svensk litteratur. Hans namn saknas i alla lexikon av standardkaraktär. Förutom några få meningar i en del allmän numismatisk litteratur³ och någon enstaka auktionskatalog⁴ är det egentligen bara en artikel av Rasmusson 1953 i Svenskt konstnärslexikon som upplyser om Dattlers liv och verk. Om man behärskar polska språket kan man söka mycket information ibland annat Więceks utmärkta bok om Dattler. Även andra polska författare belyser ämnet, såsom Sobieschtjanski, Zieliński, Gumowski med flera. Det kan därför vara på sin plats att på svenska näm-

na något om denne store barockgravör.

Dattler föddes i Elsass i nuvarande Strasbourg i nordöstra Frankrike år 1586 och avled 1657 i Hamburg, 71 år gammal. Han lär ha varit verksam som kejslerlig hovguldsmed samt senare ha haft liknande uppdrag hos den sachsiske kurfurstens i Dresden åren 1621-1630⁵. Därefter divergerar tillgängliga uppgifter om hans vistelseort. Man kan dock konstatera att han de följande åren huvudsakligen varit verksam i Dresden, Gdańsk (Danzig) och Hamburg. Medaljbeställningarna kom från såväl kungliga som enskilda personer i en rad länder. Förutom Polen, Tyskland och som tidigare nämnts, Sverige, finns också medaljer för Frankrike, Holland och Danmark på *oeuvrelistan*⁶.

Svenska beställningar

Enligt Rasmusson 1953 förhandlade den svenska kronan åren 1649-1650 med Dattler "om utförande av medaljer för drottning Kristinas förestående kröning". Dattler fick emellertid inget sådant uppdrag. Beställningen gick i stället till den franske konstnären och gravören Erich Parise. Förmodligen besökte Dattler aldrig det egentliga Sverige utan fick beställningar direkt till sin vistelseort, varefter präglingen utfördes vid något utländskt myntverk. Det beskrivna scenariot gällde, men kanske bara vad gäller *platsen där Dattler graverade stamparna*, bland annat för den i denna artikel aktuella och mycket storslagna medaljen, utgiven till Kristinas trontillträde 7 december 1644, Hild 16, se *bild 1*. Medaljen har allmänt ansetts vara präglad i utlandet. På vilken ort har man däremot haft olika uppfattningar om. Sålunda anger Hildebrand 1874 och Rasmusson 1953 Dresden medan å andra sidan Więcek 1962 och Ahlström 1974 hävdar att Dattler vistades i Gdańsk vid tiden för medaljens tillkomst. Det kan emellertid diskuteras om medaljen rent av kan vara *präglad* i Sverige och Stockholm!

Samtida anteckningar

I ett exemplar av Berch 1773 har nämligen en tidigare ägare noterat vid medaljbeskrivningarna var de ak-

tuella stamparna fanns förvarade. Anteckningarna är förmodligen från år 1788 eller kort därefter, eftersom ägarsignaturen är daterad 16 augusti samma år. De grekiska bokstäverna "beta" β och "psi" Ψ vid medaljbeskrivningen "bemärkt at stämplarne finnas på Banquen" respektive "Myntet". Det vill säga Rikens Ständers Bank eller nuvarande Sveriges Riksbank respektive Kongl. Myntet, som nu kallas Myntverket. Den nu aktuella medaljen är beskriven på sidan 128 under nr 20 och har noteringen att "stämplarne", det vill säga stamparna till medaljen, fanns förvarade på "Banquen". I förekommande fall anger även Hildebrand om stamparna fanns bevarade, så icke angående denna medalj. Kanske har de aktuella stamparna förkommit eller möjligen gallrats ut någon gång från slutet av 1700-talet till mitten av 1800-talet?

"Specification, på de Medailler ..."

I en publikation med titeln *Specification, på de Medailler och begärlige Skåde-penningar som finnas på Kongl. Myntet i Stockholm* förtecknas och beskrivs medaljer från "Gustavus I" till och med "Carolus XII". Skriften, 16 sidor i kvarto, saknar angiven författare, tryckår och ort, men är enligt Libris utgiven i Stockholm år 1709⁷. Man kan vid en första anblick tro att det rör sig om en förteckning på en samling medaljer som förvarades på Myntet. Bland annat beskrivs den nu diskuterade medaljen på följande sätt:

Drottning Christinae Medaille. Hwar på Drottningen står på en Thron / på högra sidan om Thronen stå de Fem förmäste herrarne. På vänstra sidan de fyra Rijkens Ständer / med öfverskrift :

Imperium proles Gustavi maxima magni, suscipit innumeris vivat Christina Triumphis

På andra sidan / Siöslaget i Sundet / med öfverskrift:

Augusta Prendit dum Scepra potentia lauro, cingit sacratum Baltica pugna caput. 1644

15 Lod.

Bild 1. Silvermedalj av Sebastian Dattler till drottning Kristinas tron tillträde år 1644, Bild 16. Slagen första gången (!) detta år men fortsfarande liksom följande avbildade medaljer att köpa på Kongl. Myntet i Stockholm omkring år 1710 och förmodligen också senare!
Åtsidan visar drottningens tron tillträde 7 december medan frånsidan återger sjöslaget vid Femern samma år.
Lägg märke till Dattlers signum "D" på ett av skeppens akterspegel.
(Tillhör Avesta myntmuseum, foto G Hildebrand.)

"... som den tiden kunde fås, emot betalning, på Kongl. Myntet"

Men läser man Erichsons bibliografi i *Lärda Tidningar* från år 1761 inser man att "Specificationen" egentligen är något så spännande som en pris-kurant avseende många av 1600- och det tidiga 1700-talets medaljer. Under nr 12 i bibliografen heter det:

"Utän årtal, men ofelbart litet efter 1707, kom i Stockholm ut på Swenskr: Specification, på de Medailler och begärlige Skåde-penningar som finnas på Kongl. Myntet i Stockholm, 2 ark i 4:to. Däruti warda de Medailler och skåde-penningar namngifne, med anförande af sjelfwa wigten, som den tiden kunde fås, emot betalning, på Kongl. Myntet."

"Specificationen" innehåller ytterligare en Dattlermedalj, nämligen en minnespenning med omskrifter som på det reguljära riksdalermyntet, Bild 19, se bild 2. Både Hildebrand 1874 och Rasmusson 1953 antar att medaljen är präglad i Stockholm eftersom myntmästaren Daniel Kocks myntmästarmärke, D K, återfinns på medaljens frånsida. Stamparna är däremot sannolikt graverade i Gdańsk eller möjligen i Hamburg och skickade till Sverige. Likt tron tillträdesmedaljen finns det en notering i det ovan nämnda exemplaret av Berch att stamparna fanns på "Banquen", medan Hildebrand ej upptar dem i sitt verk.

Av "Specifikationens" knappt femtio medaljer är alltså två graverade av Sebastian Dattler, medan alla de övriga härstammar från Arvid Karlsteens ateljé. Gravörernas namn framgår dock ej av beskrivningen. Som spekulant kunde man dessutom välja mellan att förvärva medaljer ur Karlsteens sk 1:a regentlängd respektive dylika tillhörande C G Hartmans⁸ svenska regentlängd. Medaljserierna är anonymt insmugna i kronologisk ordning i "Specificationen". Under rubriken "Dessa följande äre Jettoner, och mindre Wicht" tillhandahölls, utöver ovan angivna, ungefär åttio "jettoner" med "konungens enahanda Conterfait" på ena sidan och "diviser" på den andra. Förmodligen är dessa till största delen medaljer ur den sk Karlsteens 2:a regentlängd⁹. Då viktangivelser saknas kan man anta att det gick bra att köpa medaljerna såväl i silver som i koppar.

Bild 2. Minnespenning daterad 1647 med drottning Kristinas bild och omskrifter liknande riksdalermynstens, jämför Bild 19. Graverad av Dattler i Gdańsk eller möjligen i Hamburg men sannolikt präglad i Stockholm under myntmästaren Daniel Kock. Bådas signum återfinns på fränslidan. (Tillhör KMK, liksom följande.)

Arvid Karlsteen – en svensk gravör

Den kände och mycket skicklige gravören Arvid Karlsteen föddes 16 mars år 1647 i Getskogen i Karlskoga, Värmland. Enligt Stenström 1945 är det inte känt när Karlsteen påbörjade sitt yrke som konstnär och gravör. Han hävdar dock att under den tid, 1649-1660, då familjen var bosatt i kronohemmanet Näs i By socken, Kopparbergs län, måste kontakter ha knutits mellan Karlsteens fader och de kända industrimännen och myntmästarna Kock samt deras gravör Michelson, vilka alla var stora markägare i nämnda socken. Stenström säger att den sistnämnde utan tvivel varit Karlsteens förste lärare. Efter att en kortare tid ha arbetat vid myntverket i Avesta erhöll han anställning vid Kongl. Myntet i Stockholm. Då Isak Cronström¹⁰, som var myntmästare i Stockholm, ansåg att den unge Karlsteen hade anlag för gravöryrket sändes han år 1668 på en längre utländsk studieresa. Han gick i lära hos den kände franske medaljören och skulptören Jean Varin i Paris för att senare studera hos den berömda Jean Roëttiers i London. Han lär bland annat ha utfört arbeten för polska och brandenburgska hoven, från vilka han erhöll propäer om anställning som dock avböjdes.

Under denna tid lärde han sig också den då mycket populära konstformen miniatyrmåleri. Då bröderna Cronström år 1672 hade behov av en gravör, i samband med att Karl XI

tillträdde regeringen, kallades Karlsteen hem. Kort därefter anställdes han som medaljör, den förste med svenskt påbrå! År 1681 blev Karlsteen kunglig medaljör med fast avlöning vid Myntet. Som ett bevis på uppskattning och skicklighet i yrket adlades han utan namnändring år 1692. Karlsteen slutade sina dagar i "onödens år" 1718. Det kan också vara av intresse att nämna att Karlsteen ägde en stor samling medaljer, i vilken många av Europas främsta gravörer var företrädna.¹¹

Några av Karlsteens medaljer

Ett representativt urval av Karlsteens egen produktion, även medaljer han graverat stamparna till för drygt trettio år sedan, fanns alltså tillgå på Myntet i Stockholm omkring 1710. Medaljen till minne av tåget över Stora Bält år 1658, med Karl X Gustavs bild på åtsidan, tillkom emellertid på Karl XI:s befallning 1694¹², se bild 3. Stamparna till medaljen som slogs i anledning av Karl XI:s eriksgata 1673, bild 4, är dock mer samtida. Denna medalj daterar Stenström till omkring år 1677¹³. En annan i samlarkretsars åtråvärd medalj är den som hugfäster Karl XI:s besök i Sala silvergruva år 1687 men slagen året därpå, jämför bild 5.

Medaljerna i "Specificationen"

Som ledning till läsaren har jag, med reservation för eventuella felaktigheter och brister, försökt tolka och bestämma medaljerna i "Specifica-

tionen" efter Hildebrands grundläggande referensverk, se tabell 1. Trots att det är cirka 125 år sedan Hildebrand skrev de två volymerna är det fortfarande den enda heltäckande medaljbeskrivningen som står till buds! Jag har kompletterat den i "Specificationen" angivna vikten i lod med gram, varvid 1 lod = 13,16 gram¹⁴, samt tillfogat uppgifter enligt Hildebrand om medaljernas diameter. I Hildebrand är dessa angivna i enheten svenska linjer vilka även omvandlats till mm genom faktorn 2,969¹⁵. Medaljerna ur Karlsteens 1:a och 2:a regentlängd samt motsvarande av C G Hartman har ej medtagits i tabellen.

Lagervara eller prägling vid beställning?

Det är i och för sig inte särskilt märkligt att man kan köpa medaljer och i vissa fall "växla sig till" mynt/jubileumsmynt några år senare än när de officiellt gavs ut för första gången. Så har varit fallet med bland annat Karl XIV Johans jubileumsriksdaler daterad 1821 men utgiven några år senare. Men efter en viss tid brukar restlagret kasseras och smältas ned.

När det gäller medaljerna i denna artikel inställer sig dock en verkligt intressant frågeställning: *Var de lagervara eller präglades de vid beställning på Kongl. Myntet?*

Stamparna till vissa av medaljerna graverades nämligen, som tidigare nämnts, redan cirka 65 år tidigare. Är det rimligt att tänka sig att Myntet

Bild 3. Medalj till minne av tåget över Stora Bält år 1658 med Karl X Gustavs bild på åtsidan, Hild 28. Graverades av Arvid Karlsteen på Karl XI:s befallning 1694 då den också för första gången präglades.

Bild 4. Medalj i anledning av Karl XI:s eriksgata år 1673, Hild 38. Graverad av Karlsteen 1677 men fanns fortfarande att tillgå på Kongl. Myntet i Stockholm omkring år 1710 och förmodligen också senare.

Bild 5. Denna vackra gruvmedalj är graverad av Karlsteen till minne av Karl XI:s besök i Sala silvergruva år 1687, Hild 103. Den första (!) präglingen utfördes året därpå, men man kunde fortfarande köpa medaljen omkring år 1710, men troligen också senare. Den levererades då enligt "Specificationen" i 5 lods vikt (= 65,8 g) med diametern 53,4 mm.

Regent	Hild	Anledning	Gravör	Diameter 1 linje = (2,969 mm)	Vikt 1 lod = (13,16 g)
Kristina	16*	Trontillträdet 7 december 1644	Sebastian Dattler	28 = (83,1 mm)	12,0 = (157,4 g)
	19*	Minnespenning med omskrift som rdr 1647	Sebastian Dattler	20 = (59,4 mm)	8,0 = (105,3 g)
	79	Adbikationen Uppsala slott 6 juni 1654	Arvid Karlsteen	15 = (41,6 mm)	2,5 = (32,9 g)
Karl X Gustav	28*	Tåget över Stora Bält i februari 1658	Arvid Karlsteen	23 = (68,3 mm)	10,0 = (131,6 g)
	61	Konungen och Drottningen	"	ca 15,5 = (46 mm)	3,0 = (39,5 g)
	62	Konungen, Drottningen och sonen Karl (XI)	"	ca 15,5 = (46 mm)	4,0 = (52,6 g)
Karl XI	13	Konungens uppfostran mm	Arvid Karlsteen	17 = (50,5 mm)	4,0 = (52,6 g)
	38*	Erikskatan augusti – december 1673	"	17,5 = (52,0 mm)	5,0 = (65,8 g)
	39	Samma ämne	"	ca 10,5 = (31 mm)	3,0 = (39,5 g)
	39 ?	Samma ämne	"	ca 10,5 = (31 mm) ?	1,0 = (13,2 g)
	41	Kröningen 28 september 1675	"	13,5 = (40,1 mm)	3,0 = (39,5 g)
	42-47	Samma ämne	"	?	3,0 = (39,5 g)
	58	Slaget vid Lund 4 december 1676	"	16 = (47,5 mm)	3,0 = (39,5 g)
	63	Segrarna i Halmstad, Lund och Landskrona	"	23 = (68,3 mm)	?
	71	Freden med Danmark, Lund 26 sept 1679	"	14,5 = (43,1 mm)	3,0 = (39,5 g)
	76	Sveriges ära och välstånd, 1679	"	16 = (47,5 mm)	?
	83	Samma ämne	"	14 = (41,6 mm)	2,5 = (32,9 g)
	89	Förmälningen med Ulrika Eleonora 1680	"	16,5 = (49,0 mm)	4,0 = (52,6 g)
	93	Prins Karls (XII) födelse 17 juni 1682	"	18 = (53,4 mm)	5,0 = (65,8 g)
	96	Enigheten vid 1682 års riksdag	"	18 = (53,4 mm)	6,0 = (79,0 g)
	100	Prins Gustafs födelse 4 juni 1683	"	18 = (53,4 mm)	5,0 = (65,8 g)
	103*	Besöket i Sala silvergruva 13 augusti 1687	"	18 = (53,4 mm)	5,0 = (65,8 g)
	105 ?	Sveriges inre välstånd, 1687	"	18 = (53,4 mm)	6,0 = (79,0 g)
	106	Samma ämne	"	18 = (53,4 mm)	5,0 = (65,8 g)
	118	Slottsbyggnaden i Stockholm 1692	"	23 = (68,3 mm)	10,0 = (131,6 g)
	119	Religionsfriheten 1693	"	21 = (62,3 mm)	8,0 = (105,3 g)
123	Resan till Västerbotten 1694	"	21 = (62,3 mm)	8,0 = (105,3 g)	
131	Konungens död och begravning 1697	"	19,5 = (57,9 mm)	8,0 = (105,3 g)	
134	Samma ämne	"	10 = (29,7 mm)	2,0 = (26,3 g)	
144-45	Konungen och hans gemål	"	21 = (62,3 mm)	8,0 = (105,3 g)	
Ulrika Eleonora	2	Drottningens ankomst 1680	Arvid Karlsteen	14 = (41,6 mm)	2,5 = (32,9 g)
	6	Drottningens kröning 25 november 1680	"	14,5 = (43,1 mm)	2,5 = (32,9 g)
	7	Samma ämne	"	10,5 = (31,2 mm)	1,0 = (13,2 g)
	9	Drottningens gudsfruktan mm, 1687	"	18 = (53,4 mm)	6,0 = (79,0 g)
	16	Samma ämne	"	21 = (62,3 mm)	8,0 = (105,3 g)
	18 (a)	Drottningens död och begravning	"	15 = (41,6 mm)	3,0 = (39,5 g)
Karl XII	15	Konungens kröning 14 december 1697	Arvid Karlsteen	19,5 = (57,9 mm)	6,0 = (79,0 g)
	17	Samma ämne	"	17 = (50,5 mm)	3,0 = (39,5 g)
	19	Samma ämne	"	10 = (29,7 mm)	1,0 = (13,2 g)
	33	Freden i Traventhal 18 augusti 1700	"	17 = (50,5 mm)	4,0 = (52,6 g)
	39	Segern vid Narva 20 november 1700	"	17 = (50,5 mm)	4,0 = (52,6 g)
	73	Segern vid Klissow 9 juli 1702	"	17 = (50,5 mm)	4,0 = (52,6 g)
	75	Segern vid Pultusk 21 april 1703	"	17 = (50,5 mm)	4,0 = (52,6 g)
	77	Erövringen av Thorn 4 oktober 1703	"	17 = (50,5 mm)	4,0 = (52,6 g)
	89	Segern vid Gemauerthoff 16 juli 1705	"	17 = (50,5 mm)	4,0 = (52,6 g)
	91	Segern vid Fraustadt 3 februari 1706	"	17 = (50,5 mm)	4,0 = (52,6 g)
	96	Freden i Alt-Ranstadt 14 september 1706	"	17 = (50,5 mm)	4,0 = (52,6 g)
	118	Fri religionsutövning i Schlesien 1707	"	17 = (50,5 mm)	4,0 = (52,6 g)

Tabell 1. Sammanställning av de medaljer som omkring år 1710 fanns att köpa på Myntet i Stockholm.

Medaljer ur Karlsteens 1:a och 2:a respektive C G Hartmans regentlängder är ej medtagna.

Kolumnen "Hild" refererar till Hildebrand 1874 medan * markerar i artikeln avbildade medaljer.

(Källa: Specification, på de Medailler och begärlige Skådepenningar som finnas på Kongl. Myntet i Stockholm.)

höll lager på ca sjuttio stora silvermedaljer (inkl de tidigare nämnda regentlängderna) jämte närmare åttio mindre ur Karlsteens 2:a regentlängd? Antag att medaljerna i snitt väger 3 lod, det vill säga ca 40 g och lagret omfattade femton medaljer av varje typ. Den sammanlagda silvervikten skulle i så fall uppgå till 90 kg vilket motsvarar drygt 3.500 riksdaler. År 1710 hade, enligt Lagerqvist 1999, en styrman 72 daler km i månaden. Detta motsvarade, med kursen 1 rdr = 6 3/4 daler km, 10 3/4 rdr, dvs 128 rdr i årslön. Det förmodade medaljlagret på Myntet motsvarade med andra ord mellan 25 och 30 års-löner för en styrman!

Mot bakgrund av att statsfinanserna under Karl XII:s regering befann sig i ett minst sagt ansträngt läge är det enligt min mening mycket som talar för att många av medaljerna präglades vid beställning på Kongl. Myntet i Stockholm omkring år 1710 och förmodligen också långt senare. Kanske kan framtida arkivstudier ge oss klarhet.

Men om ovanstående tes antas vara riktig uppstår ytterligare ett par intressanta frågeställningar av numismatiskt intresse:

Hur avgöra om medaljerna är samtida präglingar eller efterpräglingar med originalstamparna?

Och är det över huvud taget meningsfullt att diskutera dessa relativt tidiga efterpräglingar, då inte bara stamparna utan förmodligen också präglingsstekniken och maskinerna var desamma?

Noter

- 1 Jfr Hildebrand 1874 s 10 ff nr 10-13.
- 2 Lagerqvist m fl 1982, s 10 ff; "Vi vågar dock säga, att inga präglade medaljer, endast gjutna, är framställda i Sverige under Gustav II Adolfs tid."
- 3 Bl a i Lagerqvist / Nathorst-Böös 1981, s 237 och Wiséhn / Schenkmanis 1995, s 36.
- 4 Bl a i B Ahlström mynthandels auktionkatalog nr 6, 1974, s 131.
- 5 Rasmusson 1953.
- 6 Ludkiewicz s 1.
- 7 Librisavdelningen på Kungl Biblioteket (KB) i Stockholm ansvarar för den nationella databasen Libris. Se www.libris.kb.se. På sajten över nämnda publikation anges under anmärkningar att "Tryckår enligt en 'Notification' i Ordinarie Stockholmske post tidender för 13 juli 1709." Höppner anger, trogen felaktigt, i sin år 1754 utgivna "Förteckning uppå alla Kongl. placater ..." att tryckåret är 1714.

⁸ C G Hartman, 1666-1738, var en av Karlsteens elever. Han arbetade bland annat som extra gravör under Karlsteen på myntet i Stockholm. Under en tid var han dessutom kunglig medaljör hos hertigen av Holstein-Gottorp.

⁹ Berch 1773 beskriver på s 317 ff de numera så kallade regentlängderna som "Nye Medailler Öfwer Gamla Konungar i Sverige."

Första Längden omfattar en medaljserie påbörjad av Hedlinger år 1734 och fortsatt av Fehrman.

Andra Längden avser Karlsteens "Stora Medailler" med ca 47 mm diameter.

Tredje Längden är "stuckne af C G Hartman, til 10:e storleken", dvs ca 30 mm. *Fjerde Längden* är graverade "Af Karlstén och hans disciplar til 6:te storleken", 18 mm. Hildebrand är förmodligen den som introducerar benämningarna "Karlsteens 1:a och 2:a regentlängd" samt "C G Hartmans svenska regentlängd."

¹⁰ Bröderna Isak och Abraham Kock adlades år 1667 med namnet Cronström.

¹¹ Nathorst-Böös/Wiséhn. Under "Arvid Karlsteen" s 62 ff.

¹² Hildebrand 1874 hänvisar från nr 28 till 27 på s 350, där det står att läsa "[är] grav. långt senare af Arv. Karlsten, på Konung Carl XI:s befallning." Stenström 1945 kompletterar med uppgiften om präglingsåret, 1694, på s 307.

¹³ Stenström 1945. På s 284 under nr 29 skriver Stenström: "Att döma av porträttet slagen tidigast 1677". Jfr också Lagerqvist 1982.

¹⁴ Jansson 1995, s 169 ff under rubriken "Lödig mark". År 1665 fastställdes nya värden på metallvikt, varvid myntvikten 1 lödig mark motsvarade 210,616 g. Då 1 lödig mark var 16 lod innebär det att 1 lod = 13,16 g.

¹⁵ Jansson 1995 anger på s 160 under "Linie" att 1 decimallinje (= svensk linje) är 2,969 mm enligt 1855 års stadga.

Källor och litteratur

Berch C R. *Beskrifning öfver Svenska Mynt och Kongl Skåde-Penningar*. Uppsala 1773.

Erichson J. *Kårt förteckning på de i Svenska Myntkunskapen utkomna skrifter...* Publicerad i *Lärda Tidningar* nr 100-102, Stockholm 1761.

Hesse B-O. *Johann Erichsons numismatiska bibliografer*. Publicerad i NNUM 1985 nr 2.

Hildebrand B E. *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer*, band 1. Stockholm 1874.

Jansson S O. *Måttordboken*. 2:a uppl. Stockholm 1995.

Lagerqvist L O. *Svenska konungars eriksgata och med anledning därav slagna medaljer*. Numismatiska Litteratursällskapet (NLS) i Göteborg. Mölndal 1982.

Lagerqvist L O. *Vad kostade det?* 4:e uppl. Borås 1999.

Lagerqvist L O, Nathorst-Böös E. *Mynt, sedlar och medaljer*. Borås 1981.

Lagerqvist L O, Sárkány T, Wiséhn I. *Efter Lützen, Gustav II Adolfs minne på mynt och medaljer*. KMK katalog nr 22. Stockholm 1982.

Ludkiewicz S. *Sammanfattning och översättning av valda delar av Ludkiewicz Stanislaw, avseende [Więcek A. Sebastian Dadler medalier Gdański XVII wieku.]*. Odaterad handskrift förvarad på KMK i Stockholm.

Nathorst-Böös E, Wiséhn I. *Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet*. Numismatiska Meddelanden (NM) XXXVI. Stockholm 1987.

Okänd författare. *Specification, på de Medailler och begärlige Skådepenningar som finnas på Kongl. Myntet i Stockholm*. Stockholm 1709.

Rasmusson N L. *Sebastian Dattler (Dadler)*. Publicerad i Svenskt konstnärslexikon band II. Malmö 1953.

Rasmusson N L, Westermark U, m fl. *Christina, drottning av Sverige - en europeisk kulturpersonlighet*. Nationalmusei utställningskatalog nr. 305, Stockholm 1966.

Renqvist A. *Arvid Karlsteen, en medaljgravör och konstnär från Karlarnes tid*. Helsingfors 1931.

Stenström S. *Arvid Karlsteen, hans liv och verk*. Nordisk Numismatisk Årsskrift (NNÅ) 1945. Göteborg 1945.

Więcek A. *Sebastian Dadler medalier Gdański XVII wieku*. Gdańsk 1962.

Wiséhn I, Schenkmanis U. *Att samla mynt, sedlar och medaljer*. Grafos, Spanien 1995.

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
TEL 08-411 08 07

Narvamedaljerna som politiskt vapen – ett 300-årsminne

Av Ian Wiséhn

Vid Narva (i nuvarande Estland) vann den svenska armén, under Karl XII:s personliga befäl, den 20 november 1700 en av sina mestremarkabla segrar genom tiderna. Den ryska armén hade sedan början av oktober 1700 belägrat fästningen Narva. Dennes besättning, under överste Horn, utgjorde omkring 2000 man. Den belägrande ryska styrkan har beräknats till ca 37 000 stridande.

Ryssarna stod i en kringfästning uppförd ställning, försedd med en mot Narva vänd front och en yttre linje, avsedd för avvärjande av svenska undsättningsförsök. Den sistnämnda linjen utgjordes av ett slags skyttevärn för stående med på vallens krön indrivna pålar. Stödjepunkten i den ryska ställningen utgjordes av den i dess mitt belägna höjden Hermannsberg. Högsta befälet fördes av hertigen av Croy. Tsaren själv hade rest bort.

På svenska sidan hade spaningen intill 20 november på morgonen givit Karl XII tillräckliga upplysningar för anfallsplanens uppgörande. Till sitt förfogande hade Karl XII ca 10 500 soldater. Kungen ordnade sitt infanteri i två starkt koncentrerade flyglar, uppställda framför Hermannsberg i och för anfall på ömse sidor om denna stödjepunkt. Genombrytningspunkterna besköts med artilleri, och infanteriets flyglar tryggades av kavalleriet.

Klockan två på eftermiddagen i gångsätte de båda infanterigrupperna anfallet, den högra förd av Wellingk, den vänstra av Rehnskiöld. En häftig snöyra underlättade den dolda anmarschen, så att den ryska elden inte hann komma till någon avsevärd verkan. Inom kort var linjen genombruten, varefter ”ryssarna jagades med största konfusion från det ena verket till det andra”, som en deltagande rysk general säger i sin berättelse. En del av de flyende försökte över förskansningarna undkomma till bron Kepsekylla, men dessa försök hindrades av den svenska vänstra kavalleriflygeln. Följden blev att huvudmassan av de flyende störtade mot Kamperholmsbron, där trycket på grund därav blev så våldsamt att bron brast. Paniken grep omkring sig och överbefälhavaren själv gav sig fången. En våldsam slutstrid utspann sig

mellan de påträngande svenskarna och de framför den brustna bron instängda ryssarna.

Sedan Karl XII själv ingripit och hämtat förstärkningar från den andra flygeln, kapitulerade de inneslutna ryssarna klockan åtta på kvällen, varefter fram på natten även övriga trupper begärde ackord. Avtåg beviljades mot avlämnande av fanor och standar. De sista som kapitulerade fick även avlämna sina vapen. Av fångar behölls endast de högre officerarna, sannolikt på grund av svårigheterna att bevaka ett större antal. Omkring 15 000 ryssar stupade mot 667 svenskar.

Firandet av segern

Den stora segern över ryssarna gladdede både regering och folk i Sverige. De styrande insåg betydelsen av att snabbt slå mynt av segern. Över hela Sverige firades den militära vinsten vid Narva med en allmän tacksägelse för att hylla konungen och de svenska vapnen. Allt för att höja folkets moral och känsla för en slutlig seger. I Stockholm anordnades flera illuminationer. Särskilt praktfullt var greve Bengt Oxenstiernas hus dekorerat. Husets framsida var förvandlad till en amfiteater med tretton nischer, skilda åt genom pelare. I mellersta nischen såg man en bild av kungen, sittande som triumfator på sin tron. De andra nischerna var prydda med bilder, föreställande hjältemodet, tapperheten, Nemesis, Astræa osv. Samtliga bilder var av genomskinlig, med saftfärger målad lärft, som upplyste av över tusen lampor. På Brunkebergstorg hade Stockholms stad låtit uppföra en 42 alnar hög pyramid i flera avsatser, byggd av bjälkar efter ritning av Nicodemus Tessin d.y. Den var försedd med inskriptioner i utskuren svart papp. Bakom bokstäverna fanns 2500 lampor, som upplystes med hjälp av tranolja. Arrangemangen skulle inte enbart vara del i firandet av segern. Avsikten var också att nå ut med propaganda som hyllade kungen och dennes styre.

Den enväldige kungen

Sverige under Karl XII var en absolutistisk stat. Denna styrelseform, enligt vilken maktinnehavaren är oberoende av kontroll och myndig-

heten inte är beskuren, förutsatte ändå att kungen respekterade gällande lag. Sverige hade också genom hela den karolinska epoken en unik form för folkligt inflytande genom fyrståndsriksdagen. Absolutismen begränsade sig till själva staten. Den slutade där undersåtarnas rättigheter började. Kungavärdigheten var aldrig så absolut att den inte hela tiden måste erövrats på nytt.

Konsten i kungens tjänst

Ett effektivt och subtilt medel för staten att framföra sitt budskap var att låta kulturen tjäna saken. Den diktning, bildkonst och musik som skapades i stormaktstidens Sverige stod i stor utsträckning i de härskande politiska och religiösa ideologiernas tjänst. Den var ceremoniell och den var officiell. Kungen, högadeln och kyrkan var de stora beställarna. Konstnärernas uppdrag var framför allt att förhålliga, att lovprisa, antingen det gällde de jordiska majestätet eller det himmelska majestätet. Kröningsakt, furstebroll och jordafärd tar formen av skådespel, allkonstverk, där både ordet, tonerna och bilden tas i tjänst.

Om man vill förstå bilden av Karl XII måste man blicka mot Frankrike och Ludvig XIV. När Karl XII 1697 blev kung var hans estetiska inställning helt präglad av den karolinska barockens konstuppfattning och Ludvig XIV:s Frankrike framstod för honom som konstens föregångsland.

Allt som Ludvig XIV företog sig utspelades på en ”scen” och följde en föreskriven ritual. När han avled 1715 hade han regerat i sjuttio två år. Under den tiden hade stora mängder av målningar, gravyrer, medaljer, skulpturer, pjäser, baletter och operor skapats med ett enda syfte – att förhålliga konungen och hans bedrifter. Sverige ligger långt bort från Frankrike, men vi har alltid varit duktiga på att studera och kopiera stora staters kulturytringar.

Konstnärer målade kungen, generalerna, fältslag m.m. Dessa målningar var dock alltid gjorda på beställning. Grafiker skapade billigare blad som i större upplagor hade stor åtgång på den europeiska marknaden. Detta är inte så märkligt. Efter den fantastiska segern vid Narva, som ingen väntat sig, spreds ryktet

Slaget vid Narva den 20 november 1700.
Kopparstick av R. de Hooghe.
Rosenhane nr 44 (ur Schering
Rosenhanes bibliotek i
Vitterhetsakademiens bibliotek).

om Karl XII som den märklige ton-
åringen som okänd steg fram i ramp-
ljuset. Det mesta tycktes ha sagans
prägel: pojken som blivit föräldralös
och myndigförklarad vid femton och
ställd inför anfallskrig av tre starka
stater och som ändå snabbt slog till-
baka. Segern vid Narva jämfördes
med Davids seger över Goliat. Efter-
frågan blev genast stor på att få fram
porträtt i olika former på den unge
kungen. Franska gravörer fick av
sina uppdragsgivare uppgiften att ef-
ter hörsägen producera porträtt till
varje pris, utan att veta stort mer än
att modellen var ung. Något senare
fick de den kompletterande uppgif-
ten att kungen inte bar peruk. Även i
Tyskland ville man ha fram bilder på
den militära kometen. I Nürnberg
producerades gravyrer utan större
kännedom om kungens utseende el-
ler klädvanor. Inte heller visste de
något om den karolinska arméns uni-
former och fälttecken.

Medaljkonsten i Sverige under Karl XII:s tidiga regering

Konst är politik, så också medaljkon-
sten. Den politiserande konsten åter-
finns alltifrån monumentalbilderna
till medaljernas miniatyrvärld. Med-
aljer, med sin förening av bilder och
latinska sentenser, var ett viktigt me-
dium för den som ville skriva histo-
ria. Den som "uppfann" en medalj,
dvs stod för "inventionen", måste
äga både klassisk-humanistisk lär-
dom och historisk-politisk insikt.
Han måste även ha förmågan att
tolka innebörden i den tidens hän-
delser och ge denna innebörd ett
innehållsrikt uttryck. När det gäller
medaljer från slutet av 1600-talet och
början av 1700-talet gällde oftast föl-
jande gång för ett medaljprojekt:

- 1) Först sker en beställning av en ny medalj.
- 2) Eftersom konstnärerna sällan be-
härskade den stora lärdom som
krävdes för att få fram ett färdigt
förslag måste först särskilt kun-
niga personer utarbeta lämpliga
förslag. I Frankrike inrättade
Ludvig XIV för detta ändamål
*Académie des inscriptions et bel-
les lettres* och i Sverige fick vid
1700-talets mitt Vitterhetsakade-
mien detta som en viktig uppgift.
Den svenske numismatikern Ni-

colas Keder kunde i samband med
medaljprojekt lämna bildförslag
som byggde på antika mynt, grek-
isk mytologi, latinsk poesi etc.

- 3) För att gravören skulle kunna in-
leda sitt arbete krävdes detaljerade
tecknade förlagor, ej enbart skis-
ser. Därför inkopplades ofta någon
erkänd konstnär för att teckna för-
lagorna till medaljens två sidor,
tex Ehrenstrahl. Ibland utnyttjades
dock ett redan färdigställt kop-
parstick.
- 4) Med en förlaga i handen kunde
gravören gå till verket. Något
orättvist är det att ofta endast gra-
vörens namn gått till eftervärlden.

Ledande medaljkonstnär under Karl
XII:s regering var Arvid Karlsteen
(1647-1718) som 1665 blev gravör
vid myntverket i Stockholm. Fr.o.m.
ca 1680 och tjugofem år framåt var
det Karlsteen som graverade de flesta
svenska mynten och medaljerna. Re-
dan under hans samtid ansåg många
att han tecknade illa. De flesta av
deviserna på Karlsteens ca 140 kända
medaljer har utförts antingen efter
äldre kopparstick och medaljer som
förlagor eller efter skisser utförda
av andra konstnärer, antikvarier och
numismatiker som tex Elias Bren-
ner, Antoine Coypel, David Klöcker
Ehrenstrahl, Urban Hiärne, Nicolas
Keder, Karl Magnus Stuart och Nico-
demus Tessin d.y.

Ofta kallas Karlsteen "den sven-
ska medaljkonstens fader", på grund

av att han är den förste svenskföd-
de medaljgravör av betydelse, som
verkat i vårt land. Han fick emeller-
tid inga elever som kunde ta över
efter honom i Stockholm. Åren
1694-1708 utbildade Karlsteen en
skara yngre medaljkonstnärer: Carl
Gustaf Hartman, bröderna Bengt och
Christian Richter, Gustaf Torshell
och Bengt Westman. Av dessa var
det endast Bengt Richter och Carl
Gustaf Hartman som blev något in-
om medaljgravörsyrket. Redan vid
början av Karl XII:s regering hade
Karlsteens elever i stor utsträckning
fått hjälpa till med graveringen av
mynt- och medaljstämplor. Detta på
grund av Karlsteens tilltagande dåli-
ga syn och allmänna ohälsa. Richter
skulle snart lämna Sverige för att
söka sin lycka i utlandet.

Carl Gustaf Hartman (1666-1738)
var kammarskrivare innan han från
1694 studerade hos Karlsteen, samt
1696 blev hovmedaljör hos Karl
XII:s svåger hertig Fredrik IV av
Holstein-Gottorp. Efter hertigens död
1702 återkom Hartman till Stock-
holm, där han dock aldrig fick någon
fast tjänst. Hartman utförde ca 35-40
medaljer, bl.a. en s.k. regentlängd
omfattande regenterna Gustav I -
Kristina. Över Karl XII:s seger vid
Narva 1700 utförde han sin kanske
bästa medalj.

Andra konstnärliga begåvningar
försvann utomlands. Så var fallet
med Ehrenreich Hannibal som var

verksam i Tyskland. Liksom Bengt Richter reste Daniel Warou och Carl Gustaf Heræus till kejsarhovet i Wien. Nej, främst var det utländska medaljkonstnärer som gjorde medaljer över svenska segrar och händelser. Det är gravörer som tex Philipp Heinrich Müller, Christian Wermuth och Martin Brunner.

Året 1700 är brytningsåret för hur Karl XII porträtterades. På många punkter reviderade kungen nu sin syn på konst och nöjen. Allvaret och det praktiska tog överhanden. Men fortfarande avbildas han som en barockfurste på medaljerna, dvs med allongeperuk och skyller. Senare försvinner peruken och kungen framställs med flygande kort hår och vanlig uniform.

På svenska medaljer skulle kungen framställas som en kristen furste, prydd med alla konungsliga dygder, ett landets fader och ett föredöme för sitt folk. Lika central är hjälterollen. I den rollen ingick den militära äran som en självklar komponent. Den militära tapperheten var en etapp på vägen till odödlig. Bilden av Karl XII i bildkonsten speglade väl den uppfattning som statsförvaltningen och kyrkan också ville sprida. Biskopar som Swedberg och Spegel gick i spetsen, deras kungatrohet var orubblig. Vid universiteten undervisade man om överheten som en Guds ordning. Det var en enkel och handfast lära utan alla subtiliteter. *Låt konung vara konung och undersätare vara undersätare*, sade Swedberg, *så vill Gud havat*. Den svenske kungen var Guds ställföreträdare, hans *viciarius*, hans *livaktiga beläte*. Vid högtidliga tillfällen kunde förhållandet av kungen i barock överdåd stegras till det blasfemiska. Karl XII åkallades 1700 som en *jordisk Gud*, ja kungar borde med rätta kallas gudar.

Medaljerna ägnade slaget vid Narva

Det finns ett drygt dussin medaljer över slaget vid Narva. Till dessa kan även räknas en del varianter. I denna artikel finns medtagna sådana som finns i Kungl. Myntkabinettet och som B. E. Hildebrand förtecknat i sitt klassiska medaljarbete: *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer* (1874). Eftersom Hildebrand redan gjort en mycket utförlig beskrivning av varje medalj är uppräknningen här mer summarisk. I artikeln anges vilken metall som den avbildade medaljen är utförd. Som bekant

kan medaljer från den aktuella tiden vara tillverkade i guld, silver, brons och tenn.

1. Präglad medalj, i KMK finns den i guld och silver. Medaljen mäter 61 mm och är utförd av Arvid Karlsteen. Hd 39. Åtsidan visar kungens bröstbild, höger sida. Han är lagerkransad samt bär peruk, harnesk och mantel. Frånsidan visar hur de svenska styrkorna rycker fram mot ryssarna utanför staden Narva. I förgrunden rider kungen i spetsen för sin stab. Överst finns texten: MANIFESTO. NVMI NE. (= Under Guds tydliga ledning. Jämför Vergilius verk Aeneiden 11, 232 *Aeneas manifesto numine ferri* = Aeneas är ledd av en tydlig gudamakt). I avskärningen finns texten: CASTRA. MOSCOR. AD. NARV. CAPTA. XX. NOV. MDCC. (komplett utskrivet: Castra Moscorum ad Narvam capta XX Novembris MDCC = Moskoviternas läger intaget vid Narva 20 november 1700).

2. Präglad medalj, i KMK finns den i silver. Medaljen mäter 37 mm och är utförd av Carl Gustaf Hartman. Hd 40. Variant finns Hd 40a. Åtsidan visar kungens bröstbild, höger sida. Han är lagerkransad samt bär peruk, harnesk och mantel. Frånsidan visar hur kungen, med lyftad värja, rider över slagfältet. På marken ligger stupade ryssar. Kungen bär peruk, men är för övrigt klädd i vanlig dräkt. På avstånd finns städerna Narva och Ivanogorod. Överst finns texten: SVPERANT. SVPERATA. FIDEM. (= Det övervunna övergår vad man kunnat tro). I avskärningen finns texten: DIE. 20. NOVEMBRIS. ANNO. 1700 (= Den 20 november år 1700).

3. Präglad medalj, i KMK finns den i silver och brons. Medaljen mäter 37 mm

och är utförd av Carl Gustaf Hartman efter en förlaga ritad av numismatikern Nicolas Keder. Denne har funnit inspiration från ett romerskt mynt. Hd 41. Det finns även varianter Hd 41a och 41b. Åtsidan visar kungens bröstbild, höger sida. Han är lagerkransad samt bär peruk, harnesk och mantel. Text på åtsidan: CAROLVS. DEI. AVXILIO. RVSSOR. VICTOR. (= Karl, med Guds hjälp ryssarnas besegrare). Frånsidan visar en trofé som utgörs av åtskilliga vapen, en fana, kask, en oval sköld med den ryska örnen, m.m. Vid foten ligger kulor och en kanon. Överst i halvcirkel finns texten: VNVM. PRO. CVNCTIS. FAMA. LOQVATVR. (= Ryklet må prisas en trofé framför alla). I avskärningen finns texten: PARTVM. AD. NARVAM. D. 20. NOV. A. 1700. (= Vunnen vid Narva den 20 november år 1700).

4. Präglad medalj, i KMK finns den i silver och brons. Medaljen mäter 27 mm och är utförd av Arvid Karlsteens elever för dennes andra regentlängd. Hd 42. Åtsidan visar kungens bröstbild, höger sida. Han bär peruk, harnesk och mantel. Frånsidan visar en lagerkrans. Överst i halvcirkel finns texten: VNAM. PRO. CVNCTIS. FAMA: LOQVATVR (= En [lager] framför allt må ryktet prisas). I avskärningen finns texten: PARTAM. D. 20. NOV. A. 1700. (= Vunnen den 20 november år 1700).

5. Präglad medalj, i KMK finns den i silver. Medaljen mäter 28 mm och är utförd av Arvid Karlsteens elever för

dennes andra regentlängd. Hd 43. Åtsidan visar kungens bröstbild, höger sida. Han bär peruk, harnesk och mantel. Åtsidan visar en drake, av vars många huvud två är avhuggna, ligger på ryggen. Överst i halvcirkel finns texten: NON. HAEC. PROLV-SIO. LVSVS. (= Detta förspel är inte det verkliga spelet). I avskärningen finns texten: AD. NARVAM. D. 20. NOV. A. 1700. (= Vid Narva den 20 november år 1700).

2.

6. Präglad medalj, i KMK finns den i silver och brons. Medaljen mäter 27 mm och är utförd av Arvid Karlsteens elever för dennes andra regentlängd. Frånsidesbilden är hämtad från ett romerskt mynt Hd 44. Åtsidan visar kungens bröstbild, höger sida. Han bär peruk, harnesk och mantel. Frånsidan visar en eklövskrans och inom denna finns texten: OB. CIVES SERVATOS. (= Till tack för att medborgares liv räddats). Omskriften lyder: NVLLA. EST. MAGE. GRATA. FRONS. FRONTI. (= Ingen lagerkrans är mera prydlig för hjässan).

3.

7. Präglad medalj, i KMK finns den i silver och förgylld brons. Medaljen mäter 40 mm och är utförd av Philipp Henrich Müller i Nürnberg. Hd 45. Det finns även en variant, Hd 45a, som är graverad av G. Hautsch i Nürnberg. Förmodligen hade Müllers ursprungliga stamp till åtsidan gått sönder. Åtsidan visar kungens bröstbild, höger sida. Han bär peruk, harnesk och mantel. Åtsidan visar segergudinnan, bevingad, i kask och lätt dräkt, med två lagerkransar i högra och en palmkvist i vänstra handen. Hon sitter på vapen, fanor och slagna ryssar. På avstånd ses kanoner mellan skanskorgar och längre bort Narva och Ivanogorod. Överst i halvcirkel finns texten: TANDEM BONA CAVSA TRIVMPHAT (= Äntligen triumferar den goda saken). I avskärningen finns texten: OB RVSSOS FVGATOS ET NARVAM LIBERAT. 1700 (= Med anledning av att ryssarna slagits på flykten och Narva befriats 1700). Medaljen har även en randskrift som lyder: + A DOMINO FACTVM EST ISTVD, ET EST MIRABILE IN OCVLIS NOSTRIS. (= Av Herren är detta gjort, och det är underbart i våra ögon). Orden i randskriften är tagna ur Psaltaren, Vulgata 117, 23.

4.

5.

8. Präglad silvermedalj som nr 7 (Hd 45), men frånsidans bildframställning har bortslipats. I stället har en text tillkommit genom gravering och ciceleering: MARS SINE VENERE, ALEXANDER SINE VINO, ET CÆSAR SINE AMBITIONE (= Mars [Karl XII] utan kvinna, Alexander utan vi och Ceasar utan ärelystnad) på sju rader. Carl Reinhold Berch har i sitt stora medaljarbete tagit med denna medalj. Bror Emil Hildebrand ansåg

6.

emellertid att Berch tagit med den "med tvekan". Berch skriver: *Sal. Presidenten Rålamb hade fått berättelse, at en sådan wärkeligen wore stucken i Niirnberg, och längtade bekymmersamt derefter.* Hildebrand tilllägger: *Förmodligen har det här ofwan beskripta fuskverket tillkommit för att tillfredsställa en sådan längtan.* Dvs Hildebrand misstänkte att det var Rålamb själv som låtit tillverka medaljen.

9. Präglad medalj, i KMK finns den i silver, brons och tenn. Medaljen mäter 21 mm och är utförd i Christian Wermuths fabrik i Gotha. Frånsidans inskrift och typ är hämtade efter förebilder på antika grekiska och romerska mynt. Hd 46. Det finns även en variant, Hd 46a. Åtsidan visar kungens bröstbild, höger sida. Han bär peruk, harnesk och mantel. Frånsidan visar en gående segergudinna som bär en palmkvist i vänstra handen och framräcker en lagerkrans med den högra. Överst i halvcirkel finns texten: VICTORIA RVSSICA MAXIMA. (= En väldig seger över ryssarna. I avskärningen finns texten: D. XX. NOVEMB. M D CC. (= Den 20 november 1700). Medaljen har också en randskrift som lyder: * QVINI CENTENOS ET CENTENI DECIES MILLENOS FVGABVNT. LEV. 26. (= Fem skall jaga hundra och hundra skall jaga tiotusen på flykten). Orden i randskriften är tagna ur 3 Mosebok, kapitel 26, vers 8.

10. Präglad medalj, i KMK finns den i silver och tenn. Medaljen mäter 21 mm och är utförd i Christian Wermuths fabrik i Gotha. Åtsidan visar kungens bröstbild, höger sida. Han bär peruk, harnesk och mantel. Frånsidan visar Sveriges tre kronor, med inskrift i dem: GOTT MIT UNS. Överst i halvcirkel finns texten: DIE DREY KRONEN och vid nedre kanten: TREV BELOHNEN (= De tre kronorna belönar trohet). Medaljen har samma randskrift som nr 9 (Hd 46).

11. Präglad medalj, i KMK finns den i silver. Medaljen mäter 43 mm och är utförd av okänd utländsk gravör. Hd 48. Åtsidan visar hur kungen rider i spetsen för de svenska styrkorna. Den trekrönta fanan bärs högt över soldaternas huvuden. I förgrunden ses Narvafloren med drunknade ryssar. På avstånd syns staden Narva och havet med skepp. Överst i två omgångar finns texten: CAROLVS XII D.G. SUEC. GOTH. R. DANICUS RUS-SICUS POLONICUS. (= Karl XII, med Guds nåde svears och göters konung, danskars, ryssars och polackers besegrare. Anm. Danicus etc påminner om de gamla romarnas namngivning av typen Scipio Africanus). Frånsidan visar hur Karl XII och hans soldater beger sig ur en båt i vattnet, för att storma ett danskt bat-

7.

8.

9.

10.

11.

teri på stranden (Själland). Andra båtar rör framåt. Längre bort ses skepp och ett fäste med tre torn på en holme. Över holmen nedfaller kanonkuler. I luften svävar Herkules klubba, från vars smalare ända utgår tre lagerkvistar. Överst finns texten: SIC PAX SANCITA PER ARMA. (= Så vanns med vapens hjälp en slutgiltig fred). Nederst i avskärningen finns texten: M D CC. (= 1700).

12. Präglad medalj, i KMK finns den i silver. Medaljen mäter 48 mm och är utförd av holländaren Jan Boskam.

Hd 49. Åtsidan visar kungens bröstbild, höger sida. Han är lagerkransad och bär peruk. Orden VBIQVE VICT. Som ingår i åtsidans omskrift betyder = överallt segrande. Åtsidan visar hur kungen i sin vanliga dräkt, med svärd i hand, rider över ett slagfält. På slagfältet finns stupade krigare och svenska ryttare som förföljer flyende ryssar över en bro. Längre bort syns den bombarderade staden med överskrift: NERVA. Överst i halvcirkel finns texten: REDVX. DAN. FUGAV. POLON. DELEV. RUSS. (= Återkommen från Dan-

12.

13.

14.

mark, slog han polackerna på flykten och nedgjorde ryssarna). I avskärningen finns texten: MDCC. (= 1700).

(= Han fick erfara, att hans förrådiska raseri inte alls gagnade honom. Citatet är hämtat ur Claud. in VI consulatuum Honorii).

13. Präglad medalj, i KMK finns den i silver och tenn. Medaljen mäter 35 mm och är utförd av Martin Brunner och Georg Fredrich Nürnberger i Nürnberg. Hd 50. Åtsidan visar kungens bröstbild, höger sida. Han är lagerkransad och bär peruk, harnesk och mantel. I avskärningen finns texten: CAROL. XII. D. G. SVEC. GOTHOR. REX. RVSSORVM. TRIUMPHATOR. MDCC. (= Karl XII, med Guds nåde svears och göters konung, ryssarnas besegrare 1700). Överst i halvcirkel finns texten: HÆC OMNES VETERVM REVOCAVIT ADOREA LAVRVVS. (= Denna ära återkallade i minnet alla de gamles lagrar). Citatet är hämtat från Claudianus. Frånsidan visar ett lejon som trampar och söndersliter en drake. Längre bort ses kanoner mellan skanskorgar samt Narva och Ivanogorod. Överst i halvcirkel finns texten: COMPRIME FERALEM TORVI PRÆDONIS HABENAS. (= Slit sönder den hemske rövarens dödsbringande tyglar. Citatet är hämtat från Claud. in Russ. 1). I avskärningen finns texten: CALCABITVR ASPER (= Odjuret skall nedtrampas). Medaljen har också en randinskrift som lyder: NIL SIBI PERIVRVM SENSIT PRODESSE FVRVOREM. Claud.

14. Präglad medalj, i KMK finns den i silver och tenn. Medaljen mäter 39 mm och är utförd av okänd utländsk gravör. Hd 51. Åtsidan visar tsar Peter som sitter på en bänk framför ett tält. Han värmer händerna över sina mörsare som kastar bomber in i Narva. Överst i halvcirkel finns texten: PETRVS. ASSIDEBAT. IGNI. (= Petrus satt vid elden). Frånsidan visar en man i kappa (tsar Peter) som springande för näsduken till ögonen och tappar både mössa och svärd. I avskärningen finns årtalet: 1700. Överst finns en text som skall kopplas till åtsidans text: FVGIENS. PLORAVIT. AMARE. (= flyende grät han bittert). Inskriften anspelar på berättelsen om aposteln Petrus i Lukas Evangelium, kap. 22, v. 55,62.

15.

15. Präglad medalj, i KMK finns den i silver. Medaljen är oval och mäter 22x20 mm och är utförd av okänd utländsk gravör. Hd 52. Åtsidan visar kungens bröstbild, höger sida. Han är barhuvad, utan peruk och iförd harnesk och mantel. Frånsidan bär texten: MED GUDZ HIELP 1700 i fyra rader på en oval sköld med prickad botten. Kring kanten: QVI. M. HONORE. ME. PORTE. (= Den som ärar mig, han bär mig). Orden på

skölden var svenskarnas lösen under striden och begagnades även i andra fältslag samt som kungens valspråk på hans riksdalermynt av åren 1707, 1713 och 1718. Vanligen är båda sidorna brakteatformatigt avpräglade och sammanfogade genom en kanttram med ögla upptill. Detta var troligen inte något officiellt tecken, men bars av svenska officerare som deltagit i slaget vid Narva.

God Jul & Gott N

Önskar Fam. Ottosson i Göteborg

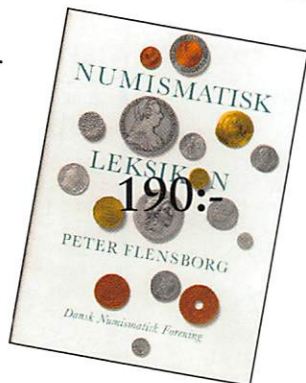
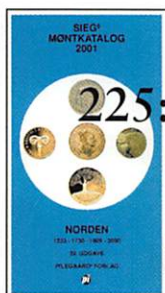
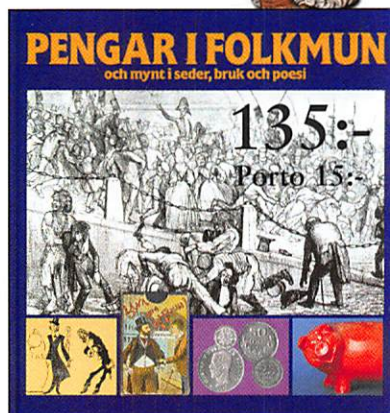
Bygg ditt eget myntskåp!

LINDNER myntbricksor med hölje. Stapelbara. 12 eller 20 fack.

66x66 mm resp. 50x50 mm. Passar även till små och stora LEMBIT-ramar.

JULKLAPPSFYNDA PÅ
www.mynthandeln.com

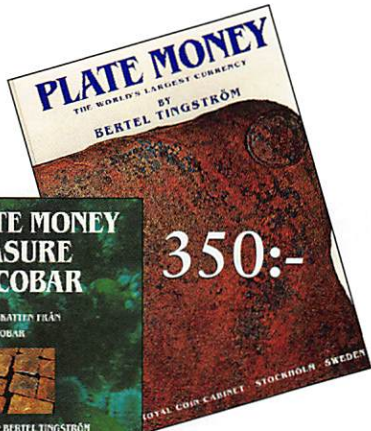
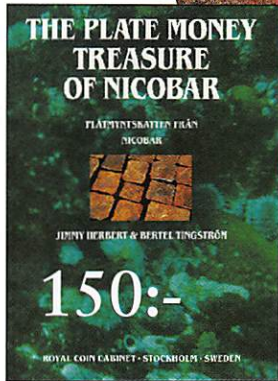
Mynttidningen 1994-1997
Pris från 39:-/st.
Reservation för slutförsäljning

www.mynt

tt Nr

MYNTMÄSTAREN. Sturupelarsen 1, 411 39 Göteborg.

MYNTMÄSTAREN
NUMISMATISK LITTERATUR
TILLBEHÖR & EXPERTIS

Porto 50:-
E-post: ulf@mynthandel.n.com

Antikörens auktionskataloger 1986-1999, (nr 1-23 inkl. 9½).
Pris från 60:-/st.

Komplett serie: 1.795:-
2.120 sidor (A4), 15.000 utrop.
Inkl. resultatlistor, IT-auktion
1-8 + resultat på köpet.

Mera information och ännu fler erbjudanden hittar du på vår webbplats på internet.

JULKLAPPSTIPS!

SVERIGES REGENTER	Gustav Vasa 1523-1590	Erk XIV 1569-1592	Johan III 1568-1592	Sigismund 1592-1599	Karl IX 1599-1611
Gustav II Adolf 1611-1632	Karl X Gustav 1654-1660	Karl XII 1682-1718	Ulrika Eleonora 1718-1720		
Frederik I 1750-1751	Adolf Fredrik 1750-1751	Gustav III 1771-1792	Gustav IV Adolf 1778-1809	XIII 1809-1818	Karl XIV Johan 1818-1844
Oskar I 1809-1844	Karl XV 1859-1872	Oskar II 1872-1907	Gustav V 1882-1907	Gustav VI Adolf 1896-1950	Carl XVI Gustaf 1946-

Specialpris!
25:-

andel.n.com

16. Präglad medalj, i KMK finns den i brons. Den mäter 45x39 mm. På de hemförda metallkanonerna inslogs med en rund stämpel följande inskrift: MED GUDZ HIELP. AF K. CARL. D. XII ERÖVRAT. WED NARVEN. 1700 i fem rader. Där under Sveriges tre kronor, allt inom en pärlrand. Denna klippingliknande medalj finns också i rund form (Uppsala universitets myntkabinett). Hd not på s. 500.

Litteratur

Burke, P., *En kung blir till. Myter och propaganda kring Ludvig XIV*. Värnamo 1996.

Ellenius, A., *Karolinska bildidéer. Acta Universitatis Upsaliensis Ars Suetica I*. Uppsala 1966, s. 156f.

Fehrman, C., *Stormaktstiden och de sköna konsterna. "Då ärat ditt namn..." Om Sverige som stormakt i Europa*. Uddevalla 1966, s. 109-21.

Hancock, S.L., A medal commemorating the battle of Narva 1700. *Seaby Coin & Medal Bulletin*, nr 834, 1988, s. 230-33.

Hildebrand, B.E., *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar*. Vol. I, Stockholm 1874.

Jones, M., The medal as an instrument of propaganda in late 17th and early 18th century Europe. *The Numismatic Chronicle*, vol. 142-143, London 1982-83.

Lindroth, S., *Svensk lärdoms historia. Stormaktstiden*. Stockholm 1975, s. 366.

Malmberg, B. von, *Svensk porträttkonst genom fem århundraden*. Malmö 1978, s. 111, 127.

Stenström, S., Arvid Karlsteen. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1945.

Wiséhn, I., Bilden av Karl XII. *Svensk Numismatisk Tidskrift* nr 7, 1993, s. 185ff.

Wiséhn, I., Assessor inspirerade konstnär. *Statens historiska museers årsbok 1/7 1993-31/12 1994*, s. 54.

Wohlfahrt, C., *Christian Wermuth, ein deutscher Medailleur der Barockzeit*. London 1992. □

När svenskarna ville ha ett 15-öresmynt

År 1938 pågick en tidningsdiskussion om inte Sverige skulle införa en ny myntvalör – 15 öre. Så här kunde det låta i spalterna:

Varför inte äntligen den efterlängtrade 15-öringen? Tänk vad det skulle vara bra att slippa allt krångel med småmynt och växel – när man köper sin tidning, betalar ett brev på posten, betalar spårvagnsavgiften och ger tamburvaktmästaren och filosofen Filip hans 15 öre. För att inte tala om hundra andra tillfällen då en femtonöring kunde förenkla en betalning. Notis i Nya Dagligt Allehanda 22 januari 1938.

Journalisterna tyckte inte heller att myntet behövde vara runt. I Storbrittanien hade man ju då nyligen utgivit det åttkantiga 3-pennymyntet. Trafikchefen vid Stockholms spårvägar Einar Magnusson sade följande:

Det är klart som dagen att vi skulle ha stor nytta av ett 15-öresmynt. Saken har ju många gånger varit på tal men alltid åter dött bort. Det är uppenbart att en 15-öring skulle i hög grad bli till lättnad vid växlingsproceduren i spårvagnarna. Ej minst för att kunna lätta på denna växlingsprocedur är det rabattkorten

införts – nu inflyta ungefär en tredjedel av avgifterna genom de röda rabattkupongerna i spårvagnarna. Därigenom ha vi genom egna åtgärder fått en viss förenkling.

Tidningarna tog även in uttalanden från tobakshandlare:

Den saken behöver inte diskuteras. Varje tidningsköpare vet vilket besvär vi försäljare ibland ha med växel. Det vore ett himmelrike om vi hade ett jämt mynt.

En annan tobakshandlare sa:

Det är ju klart att en 15-öring skulle vara till stort gagn. En tidning kostar 15 öre, ett frimärke likaså, ett vykort också. Och på spårvagnen kostar det 15 öre, men den taxan skall ju höjas sägs det, fast det kanske inte blir av.

Tidningarna gick nu iväg för att söka stöd hos Myntverket och myntdirektören Alf Grabe. Här blev emellertid svaren annorlunda:

Min åsikt är att en 15-öring – ifall den just nu kunde ha en viss mission att fylla – skulle få kortvarig betydelse. Spårvagnarna äro ju på avskrivning och bussarna komma alltmer i deras ställe – det vore då lika motiverat med en 20-öring. Man kan inte göra ett nytt mynt bara för att det passar vid en viss given tidpunkt. Spårvägarna ha ju kort, så att den

som vill slippa de 15 örena har ju lätt att ta röd rabattkupong i stället. Och tidningsprisen, just nu i Stockholm i allmänhet 15 öre, ha ju också som bekant varit högre och lägre. Ger man sig in på den bogen, vet man inte var det slutar. Ett mynt som står genom tiderna måste vara oberoende av sådana där tillfälliga fluktuationer när det gäller dess köpkraft.

Det hade också redan vid den här tiden talats om att slopa 1- och 2-öringarna och låta minsta myntenhet bli fem öre. Men inte heller detta skulle låta sig realiseras, ansåg myntdirektören, i all synnerhet som det då rådde en stor efterfrågan på småmynt. Behovet var så pass stort, att myntverket knappast kunde tillgodose behovet. Alf Grabe sa följande:

De behövas – man behöver bara tänka på mjölkprisen, sockerpriset osv, där ett öre mer eller mindre spelar en stor roll, och där prisfluktuationer ofta förekommer.

Som alla vet blev det ingen 15-öring. Priserna på tidningar, frimärken, spårvagnsbiljetter ökade snart. Alf Grabe hade dock fel vad gäller spårvagnarnas försvinnande från Stockholms gator. De blev kvar under nästan trettio år till och idag år 2000 är de aktuella igen.

IW

Nordisk portal for numismatikk

www.Numismatic.net

Numismatic.net

- HANDLERE**
 - > Oslo Mynthandel [360]
 - > Hobbyboden [300]
 - > Frank S. Robinson [245]
 - > Bergrins Mynt og Seddel [56]
 - > Gallen Moneta [29]
 - > Myntstuen [25]
 - > Nordiske Mynthandel [9]
 - > Sverdska Fimriska - og Myntsticker [8]
 - > FR Mynter [1]
 - > Ribe Mynthandel [0]
 - > Kristiansand Fimriska og Myntsticker [0]
- AUKSJON**
 - > ONF's storauksjon 14 november [241]
(Kun bud fra ONF's medlemmer)
- KALENDER**
 - November
 - 1 - 2 Hess-Divo, Zürich
 - 2 - 3 N.A.C. Zürich
 - 3 - 5 Den 25. Internationale Møntbers i København
 - 11 - 12 Ahlströms auktion 62, Stockholm

Ny rekord for reisedaleren 1701!
Oslo Mynthandels auksjon nr 45 viser at myntmarkedet er "varmt" i høstregnet.
[Les mer...](#)

BYTTEBØRSN - en ny tjeneste
Vi lærer nå en ny tjeneste - byttebørsen. På byttebørsen er det frit frem for alle som ønsker å kjøpe, selge eller bytte objekter med andre samlere.
[Les mer...](#)

Svensk numismatik - en forskningshistorisk oversikt
Prof. Kenneth Jonsson har laget en oversikt over svensk numismatisk forskning gjennom tidene.
[Les mer...](#)

Ta en titt på oppdaterte salgslister og auksjoner

- Oslo Mynthandel har lagt en rekke nye mynter for salg - særlig har utvalget av norske mynter (kongsmynt) blitt utvidet betraktelig.
- Hobbyboden har lagt ut mange norske telekort for salg. Flere godbiter!
- Legg en forhåndsbud ved neste auksjon i ONF - her finner man mynter fra antikken til moderne "world coins" (kun for medlemmer i ONF).

Christoph Kilger: Pfennigmarke und Währungslandschaften. Monetarisierung im sächsisch-sächsischen Grenzland ca. 965-1120
Numismatic.net er stolte over å kunne presentere sammendraget til Christoph Kilgers doktoravhandling.
[Les mer...](#)

- KALENDER**
- NYHETSARKIV**
- ARTIKKELARKIV**
- BIBLIOPRAKTI**
- BILDEARKIV**
- INL. AUKSJONER**
- ONLINE CHAT**
- NUMISMATIKKERE**
- INSTITUSJONER**
- ERFARINGSKVE**
- BYTTEBØRSN**
- NYESTE OBJEKTER**
- NYHETS OBJEKTER**
- HIST. POPULÆRE**
- DINK FIMRISKER**
- DIN MÅNDELISTE**
- SIST SETT**
- SØK**

Antall objekter:
budet: 1653
auksjon: 266
totalt: 1909

- NYHETER**
 - > Konstruksjon av et kort på Myntkalenderet
 - > Ny rekord for reisedaleren 1701
 - > Ny tjeneste: Byttebørsen - kjøp, salg, og bytte - gratis!
 - > Afrydningsliste over

- Auksjoner
- Handlere
- Nyheter
- Faglig stoff
- Byttebørs
- Kalender

Kommer på auksjon:

- Eldre svenske, norske og danske mynter.
- Proof-mynt, minne-mynter og myntsett fra hele verden
- Antikke mynter
- Gullmynter
- Medaljer, sedler, telekort og aksjebrev.
- Litteratur

*Kjøp for mer enn kr 150:-
i butikken eller legg inn bud
auksjonsbud hos Numismatic.net
innen 1. januar. Du vil da
få boken "Nordisk gull -
historien bak en rekord"
gratis.*

Handlere som ønsker å etablere en gratis nettbutikk kan ta kontakt med christian@numismatic.net.

Kröningsmedaljen av Lars Grandel.
Den blev inte färdig förrän tre år efter kröningen!

Gustav IV Adolfs kröning i Norrköping 1800 – ett tvåhundraårsminne

År 1800 skedde tre viktiga händelser i Sverige: Trollhätte kanal öppnades för trafik, riksdagen i Norrköping och kröningen i samma stad.

Vid riksdagen, som öppnades 15 mars, var alla fyra stånden tämligen regeringsvänliga. Utvecklingen i Frankrike hade verkat avkylande på många forna oppositionsmän. I någon mån kom den gamla adelsoppositionen till uttryck när Hans Hierta och fyra andra adelsmän avsåde sig adelskapet. Viktigaste frågan var annars realisationsplanen, som behandlades i hemliga utskottet. Orsaken till att riksdagen placerats till Norrköping var att man därmed undvek huvudstaden med dess främmande legationer och lätrörliga opinion.

Kungen hade tillträtt regeringen som myndig 1 november 1796. Det var nu viktigt att den unge kungen skulle gifta sig. Det lär vara så att Gustav III under sin sista tid hade tänkt att sonen skulle gifta sig med en prinsessa från Baden. Men det fanns även giftermålstankar som var riktade österut. Främst handlade det om Katarina II:s sondotter Alexandra. Av denna allians blev inget. Men så föll blickarna på Fredrika Dorothea Wilhelmina av Baden (1781–1826). Gustav IV Adolf var mycket ivrig att få Fredrika till sin maka. Sedan han i augusti 1797 sammanträffat i Erfurt med Fredrika och hennes föräldrar, eklaterades förlovning nästan omedelbart, och i oktober 1797 blev Fredrika Sveriges drottning. Det blev ingen omedelbar krö-

ning. En sådan kräver förberedelser och ett lämpligt tillfälle. Detta tillfälle kom i samband med riksdagen i Norrköping 1800 (för övrigt den enda riksdagen under Gustav IV Adolfs regeringstid).

Kröningen skedde i S:t Olai eller stadskyrkan den 3 april 1800. Cereemoniet var i det närmaste likt det vid Gustav III:s kröning. Drottningen var några dagar innan kröningen opasslig efter ett missfall. Det talades därför om uppskov av kröningen för hennes del, men hon kände sig bättre ju närmare man kom den stora dagen. Det var viktigt att få fulltalighet av närvarande rikets herrar.

Väderleken var ogynnsam genom ett starkt snöglöpp. Det fanns även en rad andra saker som gjorde (åtminstone i efterskott tolkade man det så) att kröningen ansågs vara ett förbud inför en olycklig regering. Några av dessa förbud redovisas här.

Den då berömda sångaren Christian Karsten skulle inöva de biskopar att mässa, vilka hade fått befällning att officiera vid kröningen i kyrkan. Somliga var tandlösa, såsom biskop Munk från Lund. En gång yttrade Karsten efter avslutad lektion: *Det är fan att jag ej kan få de förbannade biskoparna att hålla ut på Jesus Kristus.*

Kronan hade skavt kungen i pannan. Vid processionens utgång ur kyrkan hade stalldrängarna tagit miste på riksämbetenas hästar, så att excellensen greve Nils Posse, som var

Kastmynten till kröningen 1800.
De skulle göras "simpla" och ha text på svenska för att kunna förstås av "menigheten".
Graveringen utförd av Lars Grandel.

lång, fick rikskanslern greve Fredrik Sparres häst med korta stigbyglar. Den lille fetlagde greve Sparre fick däremot greve Posses häst med de långa stigbyglarna – en förväxling för vilken slottsbetjänterna fick en stor utskällning.

Den 7 april förrättades hyllningen på Tyska torget. Då hände det att

stängen till riksbanket gick sönder. Hyllningseden var inte meddelad stånden förrän den avlades, vilket väckte stort missnöje.

Kröningskyrkan användes också som rikssal; man vände bara om tronen!

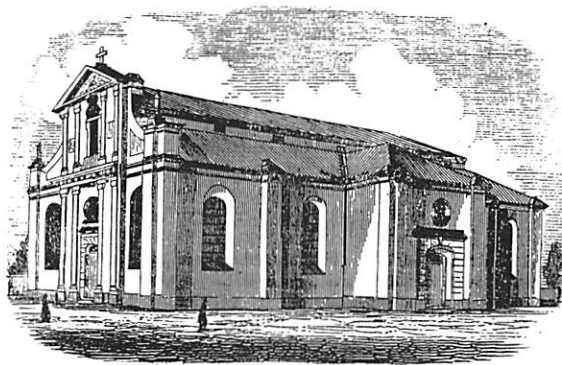
Kungens krona påsattes av ärkebiskopen Uno von Troil och riksdrotten greve Carl Axel Wachtmeister. Drottningens krona påsattes av ärkebiskopen och friherren Gustaf Adolf Reuterholm.

Det finns två medaljer som påminner om kröningen 1800 – båda av medaljkonstnären Lars Grandel. Den första (Hd 20) visar på åtsidan kungaparets bröstbilder med krona och utslaget här. De är vända mot varandra. Kungen framställs med fyra ordenskedjor över kröningsmantel. Drottningen bär en hermelmantel och en kraschan. På fransidan finns en lagerkrans. Innanför kransen finns texten: *PRAESIDIUM ET DECUS* (dvs Vårt beskydd och vår prydning). I avskärningen finns texten: *IN MEMOR[iam] CORONATIONIS NORR. III APR. MDCCC ORDD. R. SV.* (dvs Svea rikets ständer till minne av kröningen i Norrköping den 3 april 1800).

Framställningen känns nästan romantisk med två unga människor blickande mot varandra. I verkligheten var de vid tidpunkten för kröningen tämligen olyckliga. Ur konstnärlig synvinkel är medaljen lyckad. I alla de fall där Grandel arbetat efter andra konstnärers förlagor har han på ett i allmänhet bättre sätt än sina samtida kollegor förstått att vid överförandet av förlagan i stålstampen bevara sin personliga egenart och ge sina medaljer en personlig touche. Rikets ständer står som beställare av medaljen, men man kan undra över om medlemmarna i detta organ var helt nöjda. Det tog nämligen Grandel tre år för att bli färdig med dubbelporträttet! Kungl. Myntkabinetets exemplar är i silver. Det finns även brons exemplar.

I Antikvariskt-topografiska arkivet (ATA) finns en skrivelse författad av en idag anonym skribent (möjligen J. G. Adlerbeth) som lämnar förslag till en kröningsmedalj med ett annat utseende:

Vid Hans Majestäts födelse, slogs en skådepenning som föreställde dess Dop-Akt, då Konungen dess Herr fader, i närvaro af alla 4 Ståndens Talemän frambar den nyfödda Prinsen att döpas, och öfverskriften var Deo et patriæ. Mig synes att krönings-medaljen med en värdig enkel-

S:t Olai kyrka i Norrköping
– kröningskyrkan.

het skulle kunna bibehålla samma öfverskrift, lämpad till krönings Akten. Den tjenade då att uttrycka, det hoppet nått sin fullbordan, och att hvad som ärnadt och vänadt var vid Prinsens dop, nu vid Konungens kröning blifver verkställt. På denna grund föreslås

första sidan: Konungens krönte bröstbild, namn och titel: Gustavus IV Adolphus D.G. Rex Sueciae.

Andra sidan: Kröningsakten, eller Konungen smord af Ärkebiskopen i närvaro af Landmarskalken och de öfriga Talemännen; Eller ock: Konungens stående i full kongl. skrud med krona på hufvudet och spira i handen. Öfverskrift: Deo et patriæ. I Exerguen: Coronatus....MDCCC.

Samma skribent föreslår utseendet på kastmyntet och här hade han större lycka:

En kastpenning vid ett högtidligt tillfälle, egentligen ärnadt till utdelning ibland menigheten, tyckes framföre alla andra minnespenningar böra vara simpel. För att förstås af dem som undfå den, lära hans påskrifter helst böra vara författade på landets språk. Deviser och sinnebilder torde äfven lämpligast uteslutas. På dessa grunder får jag den äran till kastpenning vid konungens förestående kröning föreslå:

första sidan: Konungens bröstbild i kröningsdräkt, med kgl. Krona på hufvudet. Öfverskrift: Gustaf IV. Adolph Sveriges Konung. I Exergen: krönt i Norrk. Den 1800.

Andra sidan. En Lagerkrans och derinom Konungens blotta val-språk: Gud och folket.

Penningen lär efter vanligheten bli af storlek och halt som ett 16 sk. Stycke.

Skulle Medaljören finna utrymmet för knappt på framsidan till Exerg, kunde genom någon förkortning omskriften innefatta äfven kröningen, på följande sätt: Gust. IV. Sv. Konung krönt 1800.

Detta förslag låg som underlag för det slutgiltiga förslaget (Hd 21) som medaljgravören Lars Grandel hade att arbeta efter:

Underdånigste Förslag till Kastpenning vid Konungens Kröning:

Första Sidan: Konungens krönte Bröstbild i Kongl Skrud med omskrift: Gustaf IV Adolph S.G.V.K. Krönt 1800.

Andra Sidan: En Lagerkrans och derinom Konungens valspråk: Gud och Folket.

Det är ingen tillfällighet att kungen valde "Gud och Folket" som sitt valspråk, eftersom han var starkt övertygad om sin religöst grundade makt.

Ian Wiséhn

Litteratur

Anonym, Svenska kröningar. Beskrifningar och anekdoter. Stockholm 1864, s. 46ff.

Berg, P.G., Svenska konungars kröningar. Stockholm 1862, s. 24f.

Hildebrand, B.E., Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar. Vol. II, Stockholm 1875, s. 244f.

Wiséhn, I., "Hans Maj:ts Lineamenter". "Galenpannan". Gustav IV Adolf i porträttkonsten Nationalmusei utställningskatalog nr 621., s. 78-91.

Foto: Jan Eve Olsson, RAÄ.

De vikingatida fynden från Glemminge och Stora Slågarp i nytt ljus

Av Cecilia von Heijne

De flesta av de idag kända vikingatida skattfynden från Skåne påträffades i slutet av 1800- och början av 1900-talet vid åkerarbete. Vid fyndtillfällena togs de största delarna av skatterna tillvara, men delar av dem spreds också ut i jorden. Genom att delar av skatterna blev kvar, har de ursprungliga fyndplatserna i Glemminge och Stora Slågarp kunnat lokaliseras vid efterundersökningar med metallsökare under 1997 och 1999. Under två av årets höstveckor gjordes en större insats när fyndplatserna grävdes ut och ny kunskap om skattfynden framkom.

Glemminge

En höstdag den 22 september år 1911 plöjde drängen Lars Nilsson den så kallade Klockarebacken i Glemminge. Plogen gick igenom en kruka och en del av skatten som låg i krukan spreds ut i jorden. Drängen kunde ändå plocka upp omkring 950 mynt och därtill en hel del smycke- och bitsilver. Enligt historien om hur fyndet gick till, blev Nilsson inte mer upphetsad än att han fortsatte att plöja efter det att han hade fyllt sina fickor med silvret. När han hade plöjt färdigt lade han fyndet i stallfönstret där det låg tills hans husbonde, klockaren Nils Ingloff, senare under dagen fick syn på det. Så kom det sig att fyndet togs om hand av klockaren, kronolänsman A. Zätterström och kyrkoherde Ernst Althin (Alfredsson 1981:84). Skatten i Glemminge har grävts ner efter år 996 och är sammansatt av främst tyska, engelska, arabiska och skandinaviska mynt (CNS 3.1.27). Fyndets myntsammansättning är typisk för tiden i Skåne. En del av smyckematerialet har slaviskt ursprung (Hårdh 1996:51ff).

Hösten 1997 undersöktes marken på Klockarebacken med metallsökare. Avsikten var dels att försöka lokalisera den ursprungliga fyndplatsen för att förstå i vilken kontext skatten hade deponerats, dels att ta tillvara mer material från skattfyndet. Åtta mynt och en del bitsilver hittades. Att döma av fyndplatsens topografiska förutsättningar, tycktes det som om skatten var deponerad på

en vikingatida bosättning. Ett fynd av ett ben som sannolikt fungerat som glättare (användes vid tillverkning av linnetyg) och som förekommer frekvent på vikingatida och tidigmedeltida bosättningar, var också stöd för denna hypotes.

Ett stipendium från Anders Althins stiftelse* för arkeologisk forskning i Skånelandskapen gjorde det möjligt att gräva ut fyndområdet under hösten 2000. I detta sammanhang bör som kuriosas nämnas att av en tillfällighet är Anders Althin sonson till kyrkoherden Ernst Althin som deltog i tillvaratagandet av Glemmingefyndet år 1911. Ett område som omfattade ca 350 kvadratmeter banades av i tunna skikt ned till den sterila marken. Efter varje avbanat skikt undersöktes jorden med metallsökare. Ytterligare 21 mynt från skattfyndet kunde på så sätt tas tillvara. Mynten hittades utspridda inom ett relativt koncentrerat område. Inom detta påträffades en äldre nedgrävning som avtecknade sig mot den omgivande ljusa sterila marken. I nedgrävningen fanns grovt magrade keramikskärvor som är svårdaterade, men som kan vara vikingatida och dessutom kol, några få fragment av djurben samt en järnbit. Det är svårt att säga om nedgrävningen har något samband med skattfyndet. Eventuellt kan det vara en liten avfallsgrop från en närlägen vikingatida bosättning. Inom det avbanade området hittades också två större avfallsgropar från bronsåldern och som antagligen hör samman med ett närläget urngravfält från yngre bronsålder.

Hypotesen om att det vikingatida skattfyndet i Glemminge är deponerat i anslutning till en vikingatida bosättning står fast. Förutom fyndet av glättaren, som hittades vid undersökningen år 1997, är också en liten sländtrissa av bly boplatsindikerande. Att området har varit en inbjudande plats för människor under alla tider kan konstateras genom olika typer av fynd som kan dateras till neolitikum, bronsålder, järnålder och medeltid. Det tycks dock inte som att skatten har deponerats i direkt anslutning till hus eftersom inga stolphål som hade något samband med skatten kunde iakttas. Det är sanno-

likt, att skatten har grävts ned i utkanten av den vikingatida bosättningen.

Stora Slågarp

År 1881 grävde Per Trulsson för dränering på den så kallade Prästgårdsmarken i Stora Slågarp. Vid grävningen stötte arbetaren på ett vikingatida skattfynd. Mynten spreds över ett fyra kvadratmeter stort område. Osäkerheten är stor om hur många mynt som hittades, men uppskattningsvis bör åtminstone 171 mynt ha tagits tillvara (CNS 3.4.39). Tyvärr gjordes ingen förteckning över fyndet och arkivuppgifterna är bristfälliga. De fåtaliga uppgifterna berättar att de flesta mynten var engelska från Knut den stores (1017-1035) och Hardeknuts (1035-1042) regeringsperioder. Inget smyckematerial eller bitsilver är känt från skatten. Det framstod som tveksamt om de bristfälliga uppgifterna om skatten var korrekta, eftersom inga skattfynd med den beskrivna myntsammansättningen är kända utanför engelskt område. Vanligtvis innehåller skattfynden i Skåne från denna period betydligt fler tyska och även danska mynt.

Under hösten 1999 gjordes en liknande undersökning med metallsökare av marken i Stora Slågarp som de som beskrevs ovan för Glemmingefyndet. I Stora Slågarp hittades tretton mynt från skatten. Myntens sammansättning stämde relativt väl med uppgifterna i de äldre arkivteckningarna. Tolv av mynten var engelska från Knut den stores tid och ett mynt var tyskt. Även denna fyndplats framstod som ett lämpligt bosättningsområde och ett fynd av lerklining tydde också på detta.

Även i Stora Slågarp blev det möjligt att gräva ut fyndområdet genom stipendiet från Anders Althins stiftelse. Ett område som omfattade nära 430 kvadratmeter schaktades bort i tunna lager ned till den sterila underliggande marken. Dräneringsschaktet som grävdes år 1881 avtecknade sig tydligt som ett mörkt band mot den omgivande ljusare marken. Dräneringsschaktet tömdes på jord och i schaktet hittades åtta mynt. Ytterligare 30 mynt från skatten hittades,

Utgrävning av dräneringsschaktet vid fyndplatsen för skattfyndet i Stora Slågarp.
Foto: Henrik Høier.

varav de flesta i ett spridningsområde kring dräneringsschaktet. Längs schaktets i övrigt raka nedgrävningsskanter fanns ett område där schaktlinjen utvidgats. Troligtvis var det där arbetaren gjorde fyndet och därför grävde extra mycket för att få upp hela skatten. I anslutning till dräneringsschaktet och dess utvidgning kunde fem stolphål konstateras. Stolphålen var för små för att utgöra en takbärande konstruktion till ett stort hus. I stället kan de vara lämnningar efter en mindre byggnad eller en hägnad.

De sammanlagt 51 mynt som har hittats i Stora Slågarp, har en för tiden i Norden unik sammansättning. Vanligen dominerar de tyska mynten över de engelska, men i Stora Slågarp utgör de tyska mynten endast 7%. Bland de engelska mynten dominerar Knuts yngsta typ

Short Cross (1029-1035). Det mynt som återfanns sist vid undersökningen är det mynt som daterar fyndet, Hardeknuts typ *Jewel Cross* (1035-1037). Den preliminära tolkningen av fyndet är att skatten består av åtminstone två paket med mynt. En mindre del av mynten i skatten har sannolikt införskaffats i Norden. De tyska mynten och ett engelskt *Long Cross* mynt (1003-1009) från Æthelred II:s regeringsperiod (983-1017) är del av detta nordiska paket. Den större delen av mynten har förvärvats i England och att döma av sammansättningen av myntorterna, med stor sannolikhet i norra England. Till exempel kan nämnas att tre av de nio mynten av Knuts typ *Pointed Helmet* (1023-1029) är präglade i Chester och två av dessa mynt har stampidentiska fransidor.

Sammanfattning och jämförelse med undersökningar på Gotland och Bornholm

Under hösten år 2000 grävdes fyndplatserna ut för de vikingatida skattfynden Glemminge och Stora Slågarp i Skåne. Båda skattfynden tycks ha deponerats i anslutning till vikingatida bosättningar, men inte i bostadshusen utan i utkanterna av bosättningarna. Detta resultat kan jämföras med liknande undersökningar på Gotland och på Bornholm. Majvor Östergren framför i sin avhandling hypotesen att de flesta vikingatida skattfynden på Gotland gömdes innanför de samtida husens väggar (Östergren 1989:62). Östergrens tes stämmer, att döma av undersökningarna i Skåne, inte för de skånska skattfynden.

På Bornholm har ett dussintal skattfyndplatser grävts ut under det senaste decenniet. Deponeringskontexten för de bornholmska skattfynden varierar. Några av skattfynden har deponerats på vikingatida bosättningar, i några få fall i husen och i andra fall på de övriga delarna av de vikingatida bosättningsområdena. En del av utgrävningarna på Bornholm har inte givit några upplysningar om i vilken kontext skattfynden deponerades. En av slutsatserna av årets undersökningar är, att deponeringsmönstret för de vikingatida skattfynden i Skåne har större likheter med deponeringskontexten för skattfynden på Bornholm än på Gotland.

* Härmed framförs ett varmt tack till Anders Althins stiftelse som möjliggjorde undersökningarna i Glemminge och Stora Slågarp.

Litteratur

- Alfredsson, L. 1981. *Glemminge. Pärnan på Österlen*. Ystad.
- CNS. *Corpus Nummorum Saeculorum IX-XI qui in Suecia reperti sunt. Catalogue of Coins from the Viking Age found in Sweden*. Kungl. Myntkabinetet, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm.
- Härldh, B. 1996. *Silver in the Viking Age. A Regional-Economic Study*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8°, No. 25. Lund.
- Östergren, M. 1989. *Mellan stengrund och stenhus. Gotlands vikingatida silverkatter som boplatssindikation*. Theses and Papers in Archaeology 2. Stockholm.

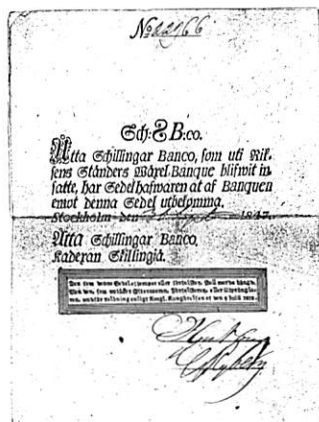
Cecilia von Heijne är doktorand vid Gunnar Ekströms professur i numismatik, Numismatiska forskningsgruppen.

En liten skrift till julklapp eller nyårshandsöl

Blott pengar, blott pengar ha talan,
Ty så är all verdens sätt;
Och pengar utgöra den skalan,
På hvilken ens värde blir mätt.

Med dessa rader avslutas berättelsen om Åttaskillingen, som ingår i skriften *Åttaskillingen. Banko-Kalender till Julklapp eller Nyårshandsöl*.

Den är tryckt på Hörbergiska Boktryckeriet i Stockholm år 1847. Det för oss numismatiker märkliga och intressanta med skriften är främst omslaget, som består av en äkta vit bankosedel ("Rikens Ständers Wäxel-Banque"), 8 skilling banko 1847, med nr 22 966 påskrivet högst upp. Skriftens storlek är endast 137x90 mm, vilket utgör den hopvikta sedelns mått. Det unika omslaget fungerar också som illustration till huvudberättelsen.

Förutom texter finns här också tre mycket trevliga men tyvärr helt osignerade illustrationer. Skriften utkom i samband med att den gamla typen av vita sedlar indrogs såsom varande omoderna. År 1849 utgavs de sista sedlarna om 16, 12 och 8-skilling banko. Om fler sedlar har fått utgöra omslag till skriften känner jag inte till. Den finns i alla fall inte i Kungl. Bibliotekets register.

Åttaskillingen, med undertiteln *Biografisk skizz*, är den poetiska skildringen av en tyglapps vandring från "linblomman, bomullsväxten eller silkesmasken" över sammetsplagg och tiggarlump till en glänsande sedel. Här citeras några valda stycken:

"Detta hvita, finglänsande papper – i det finnas åter beståndsdelarne af

växtens eller larvens första alster, sedermera förvandlade till menniskokroppens omhöljen eller till andra människans tillhörigheter för prydnad eller nytta..."

"På tiggarens tårdränkta trasor skrifver nu fru Carlén en roman, inbringande henne köpesumman för ett stenhus.... Och detta gullkantade papper – sista fliken af det segel, på hvilket den skeppsbrutne fäste sin i döden bristande blick – på den låter enkan snart prenta bjudningen till sitt bröllop."

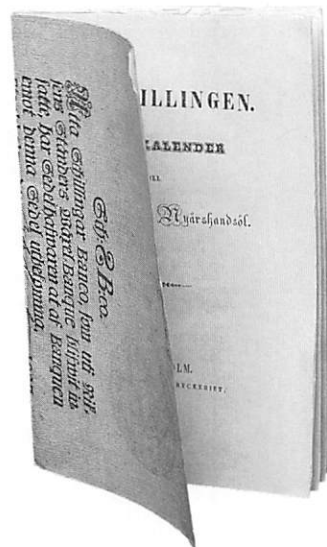
"Arma, vandrande tofskilling! Lifvet får du skåda i alla dess olikartade skiften, och sjelf blir du medspelande i dess brokiga drama.... Du skall stickas i kammarjungfruns barm, när älskaren smyger sig in till sin älskarinna. Du kommer att göra din rund i spelarens nattliga tillhåll. Nödens tårar skola falla på dig, då du, dess sista tillflykt, vandrar från dess dörr. Du skall fångas inom den giriges lås och riglar."

"Fasansfulla, sorgliga, lycksaliga och glada stunder skall du upplefva. Och mycket godt kan du utträta, du penningens representant, men också mycket ondt."

"Men det kommer en dag då äfven du – en uttröttad och skröplig åldersman – samlas till dina fåder. Der tillredes ett bål, elden antändes – och i dess mot höjden stigande lågor försvinner du från jorden och dess vedermödor."

August Blanche?

År 1845 gav författaren August Blanche (1811-68) ut en samling skisser, anekdoter och berättelser ur Stockholmslivet. Två år senare trycktes hans första romaner, *Välmeden* och *Flickan i stadsgården*. I många av Blanches berättelser ingår eller nämns olika former av betalningsmedel från den tiden. Han har skrivit noveller med titlar som *Den broderade plånboken* och *Plånboken* (den förra ingick i novellsamlingen *På divansbordet, romantiska skildringar*, tryckt 1846 på Hörbergiska tryckeriet). Dessa två utgavs tillsammans av Svenska Handelsbanken i nytryck 1966, med förord av Ernst Nathorst-Böös och med ett omslag i form av och storlek som en sidenplånbok. *Åttaskillingen, biografisk skizz*, är dessvärre helt utan författarsignatur, och jag har inte lyckats få det bekräftat att August Blanche är dess upphovsman.

"Åttaskillingen. Banko-Kalender till Julklapp eller Nyårshandsöl", tryckt i Stockholm år 1847 på Hörbergiska Boktryckeriet. Se också omslagets färgbild. Foto Jan Eve Olsson.

Emilie Flygare-Carlén (1807-92), nämnd i ett av ovanstående citat som "fru Carlén", umgicks med August Blanche. Carléns hem var en samlingspunkt för vad det dåtida Stockholm hade av litterära förmågor. Hon har signerat berättelsen *Herbarium* i denna *Banko-Kalender*.

I skriften förekommer även andra av den tidens aktuella författare, såsom C. W. Böttiger (1807-78) under rubriken *De godas samband*. I *Banko-Kalender* finns en text, *Tanke-spel*, undertecknad "Heimdall", som troligtvis är hämtad ur veckotidningen med samma namn, utgiven i Stockholm åren 1828-32. En av medarbetarna var just Böttiger.

Här finns också signaturerna S... och S. under rubrikerna *Astronomen* respektive *Lyktgubbar*. J. V. Snellman (1806-81) var en finsk publicist som ingick i den krets litteratörer, som man då kallade "det unga Sverige". I den kretsen fanns också Blanche och Flygare-Carlén. Theo-

Köp dina julklappar
i Kungl.
Myntkabinettets
butik!

dor Sandström (1809-54) är ett annat namn på S. Han var journalist och umgicks med Blanche.

En längre berättelse i den lilla skriften, rubricerad *Eternellen*, är hämtad ur den litterära tidskriften *Eos*, som gavs ut åren 1839-40. I en not till *Eternellen* står "Af en bland våra utmärktaste skaldar, hvilken utan grund anser stycket sig ej nog värdigt. *Eos*. (1839)". I *Eos* skrev unga poeter som B. E. Malmström (1816-65) och Johan Nybom (1815-89).

"Till Julklapp eller Nyårshandsöl"

Skriftens undertitel och tryckår visar ju att den är tänkt att användas som en liten present under jul- och/eller nyårshelgen 1847. Det sista ordet, "Nyårshandsöl", tarvar sin förklaring. Det har inte alls med öl att göra utan är ett gammalt svenskt ord, som ska läsas "hand-söl" och kommer av fornsvenskans *handsal*, som betyder gåva eller drickspengar. Handsöl kan också betyda *handpenning*, förskott vid köp av en vara, men också pengar som man gav "på köpet", dvs över varans pris, om man ansåg sig ha gjort en bra affär.

"Nyårshandsöl" kan alltså mycket väl innebära en gåva man ger till någon som man är tacksam mot. Särskilt som *Åttaskillingen* också symboliskt utgör en summa pengar, så borde mottagaren kunna se fram emot med att bli välbeställd under det kommande året. Ty så sade man om pengagåvor vid nyår.

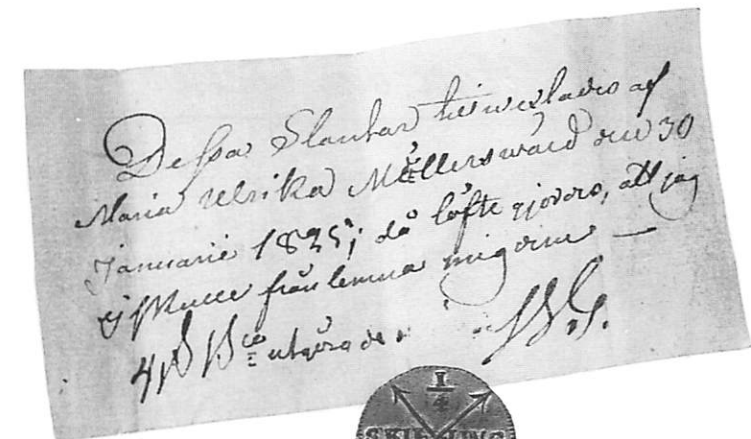
Skriften är en gåva från Sven Svenssons stiftelse för numismatik år 1997, inv.nr 102 617:1. Den finns att beskåda i Kungl. Myntkabinetets utställning "Summa Summarum". Vill man läsa den i sin helhet finns en kopia att låna.

Avslutningsvis önskar jag alla läsare en God Jul och ett Gott Nytt År 2001!

Monica Golabiewski Lannby

Plåtmynt funna vid Kap Verde-öarna

På Sotheby's auktion i London den 19 december 2000 utbjuds bl.a. svenska plåtmynt från 1700-talet. Mynten är funna i ett skeppsvrak i slutet av 1990-talet i samband med dykningar vid Kap Verde-öarna, i Atlanten utanför nordvästra Afrika. Det 1400 ton tunga fartyget (namnet vet man inte) tillhörde Danska Ostindiska Kompaniet. Det var på väg från Dan-

Maria Ulrika Möllerswärds gåva till okänd mottagare, KMK 102 689:5.
Foto Jan Eve Olsson.

Prenumerera på Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad!

Du som är medlem i Svenska Numismatiska Föreningen eller till Nordisk Numismatisk Union ansluten förening kan prenumerera på denna intressanta, populärt avfattade tidskrift.

Tidskriften redigeras i Köpenhamn och utkommer med 8 nummer om året. Den innehåller artiklar på danska, norska och svenska, myntsamlarntyt, recensioner samt auktionslistor från de danska och norska föreningarna. (Endast medlemmar till NNU anslutna föreningar kan lämna anbud.)

För våra medlemmar åtar sig SNF att ordna prenumerationen. Sätt in 140 kronor på vårt postgiro 150007-3 och skriv "NUM" på talongen.

Om Du vill ha provexemplar, ring kansliet 08-667 5598 (onsd - torsd 10.00 - 13.00) eller skriv till
Banérgatan 17 nb, 115 22 Stockholm.

Mynt med minne

Kungl. Myntkabinetet utökar självklart stadigt sin samling av numismatiska föremål. Ofta är det rara mynt, sedlar och medaljer och andra föremål av intressant numismatisk karaktär. Ibland smyger sig även föremål av mer kuriöst värde in. Så införlivades t ex under år 1997 en liten oansenlig slant, en ¼ skilling från 1824. Med slanten följde emellertid en handskriven lapp med texten:

Dessa Slantar tillvexlades af Maria Ulrika Möllerswärd den 30 Januarii 1825; då löfte gjordes, att jag ej skulle frånlemna mig dem - 4 S Bco utgöra de... JSG.

Maria Ulrika Möllerswärd föddes 1775 och dog 1832. Hon hette som ogift Ekerman. År 1797 gifte hon sig med Henrik Johan Möllerswärd i Stockholm. Fram till våra dagar har endast ett mynt bevarats, men eftervärlden kan glädjas och förundras över löftet som en gång gavs.

Eva Wiséhn

Litteratur

Elgenstierna, G.: *Svenska Adels ärtavlor*. Stockholm 1930.

mark till Kina, under greve Ernest Schimmelmans befäl, men gick på grund den 24 april 1781 vid ön Maio och sjönk. Enligt samtida rapporter överlevde lyckligtvis besättningen, och det mesta av lasten kunde också räddas. Kvar på botten blev den tunga lasten, som bestod av kanoner och plåtmynt.

Sammanlagt 33 plåtmynt är med i

Sotheby's katalog. Mynten är präglade för Karl XII under åren 1715-18, Ulrika Eleonora 1719-20, Fredrik I 1721-44 samt för Adolf Fredrik 1751 och 1758. Valörerna utgörs av ½, 1, 2 och 4 daler sm. Ett flertal plåtmynt presenteras i färg, och man kan konstatera att de ser ut att vara mycket välbevarade.

MGL

Nytt om böcker – recensioner

Nanouschka Myrberg: Myntfynd från Blekinge. Sveriges Mynthistoria, Landskapsinventeringen 9. Kungl. Myntkabinetten, Stockholm, 2000. ISBN 91-89256-08-5.

INOM PROJEKTET Sveriges Mynthistoria, Landskapsinventeringen (SML), har nu en nionde volym utkommit. Det landskap som lagts under luppen denna gång är det lilla, men numismatiskt intressanta Blekinge. Sedan den första delen publicerades år 1982 har följande landskap avhandlats (listade i den ordning de utkommit): Östergötland, Ångermanland, Dalarna, Uppland, Närke, Värmland & Dalsland, Härjedalen & Jämtland samt Medelpad, Lappland & Norrbotten samt Västerbotten, Blekinge. SML har nu behandlat ca 152 244 mynt samt ca 1 140 övriga numismatiska föremål (se definition nedan). Antalet fynd är sammanlagt 2 138. I föreliggande volym har totalt 11 571 objekt samt 13 övriga numismatiska föremål registrerats. Innehållsrika redogörelser kring fyndomständigheterna gör boken extra läsvärd.

Birgitta Hårdh disputerade 1976 i Lund med avhandlingen *Wikingerezeitliche Depotfunde aus Südschweden: Probleme und Analysen samt Katalog und Tafeln*. Avhandlingen är en studie av depåfynden i Sydsverige med tyngdpunkt på s.k. hack- och smyckessilver. Genom Blekinge-volymen av SML har nu myntmaterialet i landskapet lyfts fram. De vikingatida mynten kommer även att publiceras i den kommande CNS-volymen om Blekinge, där de kända medarbetarna i CNS-projektet Gert och Vera Hatz från Hamburg har studerat och bestämt bl.a. de tyska mynten.

Bland alla mynt som påträffats i Blekinge tillhör myntet från Besalu (område i nuvarande nordöstra Spanien) och hertig Bernhard II (1074-95) (fynd 97, Listerby sn, okänd fyndort) det mest intressanta. Ytterligare ett exemplar påträffades i det stora Johannishusfyndet med över 4 100 mynt (Se fynd 27 i katalogen – det aktuella myntet ingår emellertid i en större post), som gjordes år 1865. De två exemplaren från Blekinge utgör de enda kända från svenska fynd. Bland de medeltida fynden kan t.ex. det stora depåfyndet från Skillinge (1 590 mynt, bl.a. en betydande mängd danska hvider), Nätraby sn nämnas.

Vidstående tabell visar den kronologiska fördelningen av myntmaterialet från varje landskap som hittills har behandlats i SML. Det skall poängteras att siffrorna utgör ett minimalt. Många, speciellt äldre fynd ger ibland så pass knapphändiga uppgifter, så att antalet ej kan fastställas. De olika perioderna har följande dateringar: Jää = järnålder (ca år 0 till 800 e.Kr.), Vik = vikingatid (ca 800 till ca 1100 e.Kr.), Me = medeltid (ca 1100 till 1520) samt Ny = nyare tid (1520 och framåt). Bland posten övrigt (dvs övriga numismatiska föremål) återfinns bl.a. medaljer, jetonger etc. Beträffande volym 1 och 2 ingår övriga numismatiska föremål under respektive period, t.ex. är den berömda guldmedaljen från 1400-talet, föreställande hunnerkungen Attila (funnen i Bråborg?, Dagsberg sn, Östergötland – se SML 1 fynd 7), registrerad under rubriken medeltid.

Som recensent måste jag peka på några få saker. På sidan 75 definieras begrepp som mynträkning, mått och vikt. Blekinge var ju som bekant under danskt styre fram till år 1658, men en redogörelse av den danska mynträknings lyser med sin frånvaro. Däremot finns Danmarks regenter och myntutgivare redovisade, vilket är bra, men Sven Estridsen regerade mellan 1047-1074, inte 1045-1074.

Volymen har sex planschidor, med totalt 60 avbildningar. På plansch nr 1 har ett litet tryckfel smugit sig in beträffande figur nr 3 och 4. Figur nr 3 (solidus från Anastasius) skall ha beteckningen 4 och nr 4 (runbrakteat funnen i Karlskrona sn) skall således ha beteckningen 3.

Ett önskemål inför framtida volymer gäller ett slags register med stickord som Sverige, Norge etc. Detta skulle förvisso innebära ett väsentligt merarbete för författaren, men i gengäld skulle överskådligheten öka. En lösning i framtiden kanske kan vara att digitalisera volymerna, även de tidigare utkomna, för att på så sätt erhålla en Landskapsinventering med oanade sökmöjligheter. Den dag då samt-

Besalu (område i nuvarande nordöstra Spanien), hertig Bernhard II (1074-95)

Listerby sn, okänd fyndort. Foto: KMK. Skala 2:1.

liga landskap har publicerats, så utgör det samlade materialet en mycket god källa för övergripande avhandlingar kring mynt och mynthantering i vårt rike. Frågan som kvarstår är: när får vi se liknande publikationer i våra grannländer? Avslutningsvis skall det nämnas att författaren, Nanouschka Myrberg, har gjort ett gediget arbete och att undertecknad ser fram emot kommande volymer.

Frédéric Elfver

Landskap	SML-volym	Jää	Vik	Me	Ny	Totalt	Övrigt	Fynd
Blekinge	9	9	6309	2067	2653	11571	13	177
Lappland	8	0	281	189	386	856	1	45
Norrbotten	8	0	98	118	1754	1970	7	109
Västerbotten	8	15	0	2	1388	1405	1	39
Härjedalen	7	11	8	3	45	54	13	11
Jämtland	7	2	20	437	411	870	3	89
Medelpad	7	9	3254	62	260	3585	39	50
Dalsland	6	0	329	15020	909	16258	1	42
Värmland	6	0	303	740	4487	5535	858	179
Närke	5	0	1010	4751	10133	15894	86	94
Uppland	4	116	8013	2397	17785	30781	87	855
Dalarna	3	45	1824	157	2805	4869	31	182
Ångermanland	2	14	4239	308	1820	6381	-	91
Östergötland	1	3	2753	42033	7426	52215	-	175
Totalt		224	28441	68284	49609	152244	1140	2138

Morten Eske Mortensen: Afkrydsningsliste over dansk-norske off. Møntauktionskataloger 1684-1998. Oslo 1999. Eget förlag. ISBN 87-87849-29-1. Upplagan är 194 exemplar. Priset något obestämt ca 150-500 danska kronor.

FÖRRA ÅRET utkom en inbunden skrift om dansk-norska auktionskataloger. Den här typen av skrifter är alltid nyttiga och gör att vi får ordning och reda i katalogfloran. Säkert finns det även svenskar som har intresse av dessa kataloger. Vi vet att de tidiga svenska auktionskatalogerna samlas av många och att priserna är höga. Man blir imponerad av att Danmark redan haft 30 tryckta kataloger när den första svenska utges 1737 (överste Eric Gyllengrips samling).

Självklart funderar jag något över vilka andra som förtecknat auktionskataloger. En sådan för Danmark-Norge är *Forsøg på en dansk-norsk numismatisk bibliografi indtil 1969*. Denna enkla, men väl så nyttiga skrift, är sammanställd av Bjarne Stuhr Larsen 1972. Tyvärr kan jag inte se att Mortensen nämnt denna skrift. I Sve-

rige utgav Numismatiska Bokförlaget en liten skrift med titeln: *Myntkatalogen i tvåhundra år*. Den är sammanställd av Ernst Nathorst-Böös 1966. Man måste beklaga att en del fel kommit in i texten. Nathorst-Böös har också glömt bort vissa kataloger. När Ernst Nathorst-Böös skrev blev resultatet ofta "fort, men fel". Emellertid kan ingen ta ifrån honom, att han inom så många områden var pionjär och inspiratör. Man kan väl säga att hans katalog tjänar som en bra utgångspunkt. I USA har man utgivit ett stort verk som heter *Dictionary and Auction Catalogues of the Library of the American Numismatic Society*. Här finns uppgifter från hela världen!

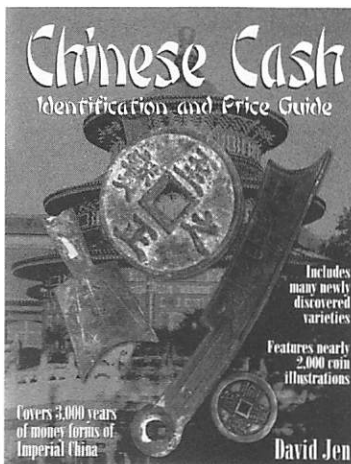
Men åter till Morten Eske Mortensens arbete. I förteckningen över auktionskataloger finns datum för varje auktion. Vi får veta namnet på samlingen, antalet sidor etc. Där finns också tre rutkolumner där bokens ägare kan kryssa för om han äger katalogen, om katalogen är pristecknad eller om där finns en tryckt resultatlista och slutligen om katalogen innehåller namn på köparna. För mig känns denna tredelade kolumn som onödig, men det är kanske pga att jag själv inte samlar på litteratur på detta sätt. Detta är något för

samlaren som finner tillfredsställelse över att varefter kunna fylla luckorna i kolumnen.

Jag har en del kritiska synpunkter. Till att börja med gillar jag inte att boken har röda sidor. Antagligen vill författaren förhindra fotostatkopiering. Men eftersom den röda färgen gör skriften svåräst får vi vara tacksamma över att inga andra författare gör på samma sätt. Om så vore fallet skulle bokbranschen hamna i en svårartad kris på grund av osålda böcker. I framtiden hoppas jag på vita sidor. Nästa skönhetsfel handlar om alla tröttsamma sidor med reklam, förlagsförteckningar, ensidiga diskussioner om upplagestorlekar och tidigare recensioner över andra skrifter från förlaget. Sammanlagt 15 sidor av bokens totalt 44 sidor går åt till dessa ovidkommande ämnen. Jag skulle i stället vilja ha en inledande text om auktionskatalogerna i ett historisk perspektiv. Hur stor var samlarmarknaden under 1700- och 1800-talen? Hur vanligt var det i Danmark med andra typer av auktioner? I vilka lokaler hade man auktioner? Den intresserade läsaren skulle nog också vara intresserad av upplysningar om de olika samlarna. Dvs födelse- och dödsår, yrke, samlarinriktning m.m.

Ian Wiséhn

David Jen: Chinese Cash. Identification and Price Guide. Utgivare är Krause Publications. Boken har 352 sidor och ca 2000 illustrationer. Pris: \$42.95 US. Portokostnader tillkommer. Beställning kan ske direkt till förlaget: Krause Publications, Book Department PRMM, 700 E. State St., Jola, WI 54990-0001, USA. On-line beställningar: <http://www.krause.com>. Klicka på "books".

intensifierats men resultatet är främst publicerat på kinesiska.

Chinese Cash behandlar inte enbart de kejsrerliga mynten utan även usurpatorers och upprorsarméers mynt. Dessa mynt cirkulerade ofta inom mycket begränsade områden. Upplagorna är inte sällan mycket små.

David Jen (bosatt i Förenta Staterna) ger i boken råd om hur man bestämmer kinesiska mynt, hur man upptäcker förfalskningar och hur man skiljer ut dyrbara varianter från mängden av vanliga mynt. I särskilda avdelningar behandlas även de spännande spad- och knivmynten. Boken rekommenderas varmt!

IW

COMMENTATIONES DE
NUMMIS SAECULORUM
IX-XI IN SUECIA REPERTIS
NOVA SERIES NR. 15

CHRISTOPH KILGER

Pfennigmärkte und
Währungs-
land-
schaften

Monetarisierungen
im sächsisch-slawischen
Grenzland ca. 965-1120

Pris: 525,- inkl moms.
Porto tillkommer.

◆ ◆ ◆

Beställningar:

NUMISMATISKA
FORSKNINGSGRUPPEN

Bollhusgränd 1B, 111 31 STOCKHOLM
Tel: 08-674 77 50 Fax: 08-674 77 53

Brödrafolkens väl försvann 1907

Åren 1906 och 1907 ägnades stor möda åt att få fram förslag till nya svenska skiljemynt. En anledning var att skiljandet av Sverige och Norge var ett faktum och att valspråket "Brödrafolkens väl" skulle bort. Sedan är det ju så att länders myntserier bör förnyas efter ett antal år. Myntverket gick därför ut till allmänheten med en tävlan om förslag till en ny serie mynt. Sammanlagt inkom 34 förslag. Av dessa var inget helt bra och därför utdelades inget första pris. Andra priset på 1000 kronor tilldelades medaljgravören Erik Lindberg för skissningen märkt "Tre kronor". Extrapriset på 800 kronor gick till konstnären Olle Hjortzberg. Konstnärinnan Anna Berglund (god vän till kronprinsessan Victoria) hade inlämnat ett förslag som betalades med 100 kronor.

Alla förslag ställdes 1907 ut på Nationalmuseum. Förslagen utmärkte sig inte för någon djärvare originalitet. De gamla välkända motiven som kungens profilbild, riksvapnet, tre kronor, Svea med eller utan lejon och lejon med eller utan Svea går igen i hundratals skiftande former. Innan man senare skulle ha dragit igång en ny tävlan hade kungen, Oscar II, avlidit. I och med detta ändrades förutsättningarna. Här presenteras emellertid Erik Lindbergs och Olle Hjortzbergs förslag.

Ian Wiséhn

E. Lindbergs förslag

O. Hjortzbergs förslag

Bli medlem i
**SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGEN**

Årsavgiften är 200 kr, juniorer (under 20 år) 100 kr.

Som medlem får Du SNT automatiskt. Du kan också enbart prenumerera på tidningen. Det kostar endast 160:- för åtta nr per år.

Strandbergs Mynt

&
Aktiesamlaren AB

köper och säljer

Mynt, sedlar, ordnar, medaljer, aktiebrev
äldre handlingar m.m.
charta sigillata, fornsaker m.m.

Se vår hemsida

www.aktiesamlaren-bjb.se

Arsenalsgatan 8C, Box 7377, 103 91 Stockholm
Tel: 08-611 01 10. Fax: 08-611 32 95

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

BÖCKER OCH MYNT

Köpes och säljes!

- Lista på numismatisk litteratur kan erhållas.

Besök efter
överenskommelse

BOK & ANTIK AB

Box 6078, 187 06 Täby.
08-510 128 18

En aktie i Droskaktiebolaget

I dag finns det många som är intresserade av föremål och handlingar som rör vår tidiga tekniska historia, t ex bilarna. Bland Kungl. Myntkabinettets stora aktiesamling finns just ett minne från bilarnas pionjärtid. Det är en aktie utgiven av Droskaktiebolaget, dvs ett av våra första taxiföretag. Aktiebrevet är utfärdat 31 december 1903 och på 100 kronor.

Vad drosktrafik beträffar, torde Stockholm ha varit den femte staden i ordningen som fick sådan. Endast Paris, Stuttgart, Berlin och möjligen även Köpenhamn hade drosktrafik tidigare. Stockholms första droska var den Daimlerbil, som ursprungligen hade importerats för kronprins Gustafs räkning. Kronprinsen ansåg den för klen och sålde den därför till Taxameterbolaget i Stockholm. Denna vagn insattes i drosktrafik på våren 1900 efter att en tid använts i hyrverksrörelse. Droskan stationerades på Gustav Adolfs torg och hade

Foto: Jan Eve Olsson.

i början gott om kunder, ty de goda stockholmarna ville gärna "vråka sig" i en "kungabil", så mycket mer som det inte kostade mer än att åka i den än i en vanlig hästdroska.

Den första droskstationen i Stockholm var vid Jakobs kyrka. Där stationerades tre franska och amerikanska motorvagnar.

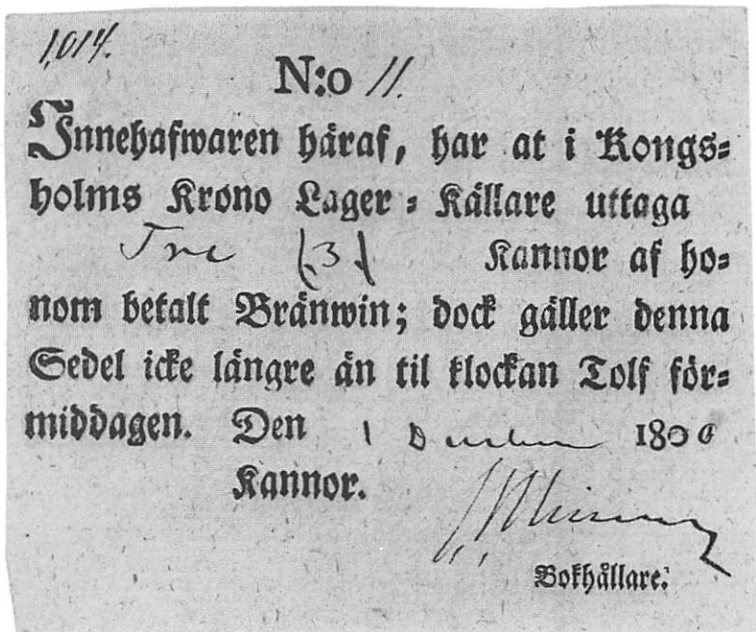
IW

"Brännvinsedel" från 1800

Allt sedan sen medeltid har brännvin varit en populär dryck i Sverige. Detta innebar med tiden att man till vardags, både hemma och på arbetet, drack brännvin. Långt in i 1800-talet var det självklart att även barnarbarna skulle få morgonsupen innan arbetet började. Många brände egen sprit, medan andra köpte från kronans lager. Ett sådant försäljningsställe var Kungsholmens kronolager i Stockholm. I Kungl. Myntkabinettets samlingar finns en enkel "sedel" från just Kungsholms Krono Lager-Källare som gav innehavaren rätt att uttaga 3 kannor av honom betalt brännvin. Det fanns emellertid en utsatt tidsgräns: "dock gäller denna Sedel icke längre än til klockan Tolf förmiddagen. Den 1 December 1800". Tydligt var man på lagret angelägna om att så snart som möjligt få expediera beställningen. Troligen var det så att man först beställde och betalade sitt brännvin och därefter fick man återvända vid ett senare tillfälle för att hämta brännvinet.

Hur mycket var en kanna brännvin? Jo, alltsedan Georg Stiernhjelms måttreform på 1660-talet motsvarade en kanna = ca 2,6 liter.

IW

Sedel som anger att innehavaren hade rätt att i Kungsholmens kronolager år 1800 hämta tre kannor brännvin. Foto Jan Eve Olsson.

MYNTKROGEN

Julskänk 205 kr Julbord 395 kr

SNF-medlemmar 15% rabatt!

Slottsbacken 6

Tel. 08-10 45 90 – Fax 08-22 43 90

MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19507

S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmanngatan (uppgång Handelshögskolan)

 + fax 08-673 34 23

Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar i stor sortering.

Öppet: vard. 11-18, lörd. 10-14

Ur lagerlista December:

Azores: 75 reis 1794, Km6	F/VF	350:-
Bolivia: 2 reales 1764V, Km.43	VF+	750:-
Yunnan: 50 cent (1908), Km.253	VF	150:-
East A & U: 25 cent 1914, Km.10	VF	425:-
Eritrea: Tallero 1896, Km.4	VF	2.500:-
Danzig: Pfennig 1937, Km.140	BU	125:-
Hesse-C: 1/4 Th. 1772, Km.491	VF+	550:-
GBfr: 6 p.1746 Lima, Km.582.3	VF+	395:-
Greece: 2 dr. 1911, Km.61	VF	225:-
Hungary: Paltura 1763, Km.377	F+	125:-
Goa: 1/2 xerafim 1823?, Km.236	VF+	750:-
Neth.Ind: Cent 1897, Km.307.2	BU	275:-
Timor: 3 Esc. 1958, Km.14	BU	400:-
Timor: 5 Esc. 1970; Km.21	BU	150:-
Malta: Grano 1757, Km.239	VF	175:-
Netherl.: Gulden 1848, Km.66	AU	950:-
Poland: 6 gros. 1683 TLB, Km.36	VF	450:-
Portugal: 400 reis 1816, km.331	VF	450:-
Ragusa: Tallero 1771, Km.18,adju	(VF)	650:-
Russia: grivennik 1785, C.61c	AVF	295:-
Russia: Rouble 1724, jfr. Km.162.5	(VF)	1.200:-
Ceylon: 1/24 Rixd. 1801, Km.64	VF	550:-
Germ.East a: Pesa 1890, Km.1	AU	225:-

+ 300 mynt ytterligare!

HB MYNTINVEST CORONA

Ö. STORGATAN 20

611 34 NYKÖPING

TEL. 0155-28 63 25 FAX. 0155-28 63 25

Presentförpackning 2000 special

Med anledning av millennieskiftet 2000 har Riksbanken gett ut en speciell enkrona med ett nytt porträtt av kungen. Myntet är modellerat av konstnären Bo Thorén. I myntsetet ingår även en miniatyrvariant i silver av jubileums-medaljen som beskrevs i *SNT* 1999:8 s 188, också utförd av Bo Thorén. Presentförpackningen har upplaga av 15.000 exemplar.

Säljs i
Kungl. Myntkabinettets
butik
Tel. 08-5195 5304

Auktioner

December:

- 2 Bruxelles, Elsen sa
- 16 Helsingfors, Holmasto
- 19 London, Sotheby's

2001

Mars:

- 17 Bruxelles, Elsen sa

KÖPES

Appelgren Lager: Nr 5 (1922), "Nov-41".

Bukowski: Nr 7, 10, 11b, 13, 20, 52, 68b, 73, 82, 125, 137, 142, 144, 147, 155, 159, 184b, 186.

Holmberg Lager: Nr 1, 8, 16, 21, 22, 25, 26, 28, 29, 37, 50.

Holmberg Auk: Nr 156.

Hesselblad: Allt före augusti 1953, samt: Aug-53 (3s. 148 nr.), Juni-54, Okt-54 (4 s. 226 nr.), Nr 24, 68, 77, 79, 83, 87, samt "Offerten": okt-62.

Hirsch Lager: Nr 49.

Högberg: Nr 1, "Numismatisk. Litt. -59".

SNF Auk: Nov-35, Mars-36, Maj-36, Febr-38 (den separat tryckta katalogen, 5 sidor, 129 nr.), Okt-40 (separatbeskrivning lot 186-191), Nov/Dec-42, Juni-49, Maj-54 (inkl. extrabladet med lot 428-456), Dec-82, Dec-83, Dec-84.

Spink London Auk: 33, 41, 44, 49.

NNUM: 36:9, 38:2, 41:4, 42:8A, 43:6A, 43:9A, 47:3A.

Myntfront: 1973, nr 1.

Myntkontakt: 1973, nr 5.

Skandinaviska Myntmagasinet: 1986, nr 7.

Kjell Holmberg

018-382347 (kvällar, helger)

kjell.holmberg@home.se

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppge samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND

Tel och fax 046-14 43 69

e-post: siv-gunnar@swipnet.se

Svenska och skandinaviska mynt
och sedlar.

Stor sortering av utländska
jubileumsmynt, årsset samt småmynt.
Euro-utgåvor, polletter och medaljer.

Prislistor gratis.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL

Box 4, 761 21 Norrtälje

Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

INTERNETADRESS:

http://www.nmh-mynt.a.se

KÖPER SÄLJER VÄRDERAR

Kvalitetsauktioner
två gånger per år

B. AHLSTRÖM MYNTHANDEL AB

Norrmalmstorg 1, 1tr.
Box 7662 103 94 STOCKHOLM
TEL: 08-10 10 10 FAX: 08-678 77 77
www.ahlstrom-coin.com

INTERNATIONELL AUKTION

3 februari 2001

Med bla många guldmynt.
Beställ katalog.
Enstaka ex 50:-
Pren. 3 kataloger 125:-
Postgiro 12 12-0.

Inlämningar mottages to m 13 oktober
Välkommen!

08-678 19 20

FAX 08-678 19 39

MYNTKOMPANIET

Kornhamnstorg 6
111 27 STOCKHOLM

Ulf Nordlinds Mynthandel AB

Köper – säljer – värderar

Mynt – Sedlar – Medaljer
Ordnar – Litteratur

Karlavägen 46, Box 5132
102 43 Stockholm
Tel. 08-662 62 61
Fax. 08-661 62 13

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av mynthandlare, hitintills 20 företag i tio olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

B. Ahlström Mynthandel AB
Norrmalmstorg 1, 1 tr.,
Box 7662, 103 94 STOCKHOLM
Tel. 08-10 10 10, Fax 08-678 77 77

Antikboden
Kyrkogatan 2, 222 22 LUND
Tel. 046-12 99 00

Dala Mynt- och frimärkshandel
Box 307, 791 27 FALUN
Tel. 023-142 50

Karlskrona Mynthandel
Hantverkaregatan 11, 371 35 KARLSKRONA
Tel. 0455-813 73

Kronans Mynt
Västra Hamngatan 6, 411 17 GÖTEBORG
Tel. 031-13 55 81

Rune Larssons Mynthandel
Stora Brogatan 14, Box 98, 503 06 BORÅS
Tel. 033-41 03 15

Lunds Mynthandel
Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel./fax 046-14 43 69

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Box 19 507, 104 32 Stockholm, Tel. 08-673 34 23, Fax 08-673 34 23

Malmö Mynthandel
Kalendegatan 9, 211 35 MALMÖ
Tel. 040-611 65 44

Myntinvest Corona
Östra Storgatan 20, 611 34 NYKÖPING
Tel./fax 0155-28 63 25

Mynt & Medaljer
Sveavägen 96
Box 195 07, 104 32 STOCKHOLM
Tel./fax 08-673 34 23

Myntsamlarnas Postorder
Prästkragevägen 4 B, 245 63 HJÄRUP
Tel. 040-46 11 40

Ulf Nordlinds Mynthandel AB
Karlavägen 46
Box 5132, 102 43 STOCKHOLM
Tel. 08-662 62 61, Fax 08-661 62 13

Norrälje Mynt AB
Nils Ferlins gränd 1
Box 4, 761 21 NORRTÄLJE
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Pecunia HB
Farinvägen 8, 245 33 STAFFANSTORP
Tel. 046-25 21 19

J. Pedersen Mynthandel
Norra Strandgatan 30
Box 1320, 251 13 HELSINGBORG
Tel./fax 042-12 25 28

J. Pedersen Mynthandel
Skolgatan 24, 503 33 BORÅS
Tel. 033-41 24 96, Fax 033-41 87 55

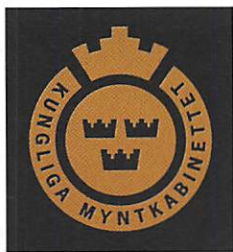
Selins Mynthandel
Regeringsgatan 6, 103 27 STOCKHOLM
Tel. 08-411 50 81, Fax 08-411 52 23

Strandbergs Mynthandel
Arsenalsgatan 8 C
Box 7377, 103 91 STOCKHOLM
Tel. 08-611 01 10, Fax 08-611 32 95

Tamco Numismatics
Box 6235, 102 35 STOCKHOLM
Tel./fax 08-650 0342

Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3, 411 39 GÖTEBORG
Tel./fax 031-20 81 11

Håkan Westerlund Mynthandel
Vasagatan 42, 111 20 STOCKHOLM
Tel. 08-411 08 07, Fax 08-21 21 96

Kungl. Myntkabinettet

Sveriges Ekonomiska Museum

Slottsbacken 6

Stockholm

UTSTÄLLNINGAR

All världens pengar

Museets utställningar inleds med ett ämne som berör alla – pengar! I olika temadelar som tex "Vad är pengar?", "Myntets början", "Makten över pengarna" och "Pengar i krig" beskrivs pengarnas spännande historia under mer än 2.500 år. Och naturligtvis Sveriges mynt!

Rikets finanser

Visste ni att Sverige har världens äldsta centralbank? Historien om Sveriges Riksbank, affärsbankerna, börsen, försäkringsbolagen mm ingår i denna mycket moderna utställning som skildrar idéer, institutioner och förlopp i den svenska ekonomiska historien från 1600-talet och framåt.

Spara i bössa och bank

Människan har alltid sparat! Här är historien om hur vi sparade innan bankerna fanns. År 1820 inrättades den första sparbanken i Sverige – här finns berättelsen.

Myntskatternas magi

Skatter i jorden, vattnet, kyrkor, källor – massor med mynt av guld, silver och koppar från antiken, vikingatid, medeltid samt Lohe-skatten! Skatter från Lappland i norr till Skåne i söder visas i denna suggestiva utställning.

Summa summarum

Pengar i lek, saga och verklighet är ett av ämnena för detta rum som är ägnat till barn och ungdom. Här får vi nya aspekter på detta eviga tema. Ett sjunket skepp med en äkta sjöröverskatt finns också.

Medaljkonsten

Vem har väl inte hört talas om nobelmedaljen? Medaljens mer än 500 år långa historia är temat för detta rum. Här visas de finaste svenska medaljerna, fantastiska klenoder, renässansmedaljer och Gustav III:s historia.

Museets öppettider

Tisdag – Söndag	10–16
Måndag	Stängt

ANNAN VERKSAMHET

Museibutik

I entréhallen finns butik med försäljning av smycken, souvenirer, vykort och litteratur med anknytning till museets samlingsområden. *Tel. 08-5195 5304.*

Konferens- och festlokaler

Kungl. Myntkabinettets hörsal är fullt tekniskt utrustad och har plats för 72 personer. Lovisa Ulrikas bibliotek är ett exklusivt sammanträdesrum för 14-18 personer. Två mindre grupprum för 4-8 personer finns också på samma plan. Entréhallen med dess vackra kalkstensgolv och ockragula väggar lämpar sig väl för cocktails, mottagningar, dans och andra festligheter. *Tel. 08-5195 5304.*

Myntkrogen, museets restaurang och café

Myntkrogen rymmer fler än 70 personer och har fullständiga rättigheter. Vardagar serveras husmanskost och lättare rätter dagtid. Kvällarnas festvåningsverksamhet ger chansen till mer exklusiva rätter tillagade på förstklassiga råvaror. *Tel. 08-10 45 90, fax 08-22 43 90.*